

Autoritatea Electorală Permanentă

EXPERT ELECTORAL

Nr. 4(8)/2014

SUMAR

Studii, analize și comentarii

- **Vira SEREDA** – Gender policy in foreign and Ukrainian electoral practice
- **Lefterije LUZI** – History of elections in Albania. An evolution of representation, systems and political structure
- **Septimius PÂRVU** – Codul electoral nu mai poate aștepta
- **Prof. univ. dr. Dragoș CHILEA** – Votul electronic, o necesitate în epoca tehnologiei digitale
- **Pavel CABACENCO** – Electoral Code and implementation of the State Register of Voters in the Republic of Moldova
- **Vlad TOBĂ** – Votul prin internet în perspectiva adoptării unui cod electoral

Rapoarte, sinteze și informări

Expert electoral
Revistă de studii, analize și cercetări electorale
editată de Autoritatea Electorală Permanentă
Publicație trimestrială

ISSN 2286-4385

Consiliul științific:

Profesor emerit **Rafael López-Pintor**, Universitatea Autonomă din Madrid
Prof. univ. dr. **Ioan Alexandru** – Școala Națională de Studii Politice și Administrative
Prof. univ. dr. **Septimiu Chelcea** – Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București
Prof. univ. dr. **Ştefan Deaconu** – Facultatea de Drept, Universitatea București
Prof. univ. dr. **Cristian Ionescu** – Școala Națională de Studii Politice și Administrative
Prof. univ. dr. **Ioan Vida** – Școala Națională de Studii Politice și Administrative
Prof. univ. dr. **Irina Moroianu Zlătescu** – Școala Națională de Studii Politice și Administrative
Conf. univ. dr. **Sergiu Mișcoiu** – Facultatea de Studii Europene, Universitatea Babeș-Bolyai
Cercetător științific doctor **Aristide Cioabă** – Academia Română
Cercetător științific doctor **Constantin Nica** – Academia Română
Președinte Autoritatea Electorală Permanentă – **Ana Maria Pătru**
Vicepreședinte Autoritatea Electorală Permanentă – **Marian Muhuleț**
Vicepreședinte Autoritatea Electorală Permanentă – **Dan Vlaicu**
Secretar general Autoritatea Electorală Permanentă – **Kovacs Csaba Tiberiu**

Consiliul editorial:

Cristian Petraru – șeful Departamentului organizarea proceselor electorale
Cristian-Alexandru Leahu – director, Direcția legislație, legătura cu Parlamentul și contencios electoral
Iulian Ivan – director, Direcția control electoral, instruire și coordonarea activității în teritoriu
Daniel Duță – director, Direcția management, monitorizare și logistică electorală

Colegiul redacțional:

Conf. univ. dr. **Mihai Milca** – consilier, Direcția management, monitorizare și logistică electorală
Asist. univ. dr. **Alexandra Iancu** – consilier, Direcția management, monitorizare și logistică electorală
Vanessa Iuliana Chira – consilier, Direcția legislație, legătura cu Parlamentul și contencios electoral
Bogdan Fartușnic – consultant, Direcția legislație, legătura cu Parlamentul și contencios electoral

DTP: Georgian Mogoș – consilier Direcția informatică

Angela Filoti – consilier Direcția informatică

Cosmin Pintea – consilier Direcția informatică

Loredana Luca – consilier, Direcția control electoral, instruire și coordonarea activității în teritoriu

Redactor-șef – Daniel Duță

Redactor-șef adjunct – dr. Andrada Maria Mateescu

Autoritatea Electorală Permanentă
Str. Stavropoleos nr. 6, sector 3, București
office@roaep.ro
Tel/Fax: (021)310.13.86
www.roaep.ro

Următorul număr al revistei Expert electoral
va apărea în martie 2015.

Opiniile exprimate în această publicație aparțin în exclusivitate autorilor și nu angajează Autoritatea Electorală Permanentă.

Tipărit la:

REVISTA EXPERT ELECTORAL

Publicație trimestrială de studii, analize și cercetări electorale

ELECTORAL EXPERT REVIEW

Quarterly review of electoral studies, analysis and research

4(8)/2014

Autoritatea Electorală Permanentă

Permanent Electoral Authority

SUMAR

Studii, analize și comentarii

Vira SEREDA – Gender policy in foreign and Ukrainian electoral practice	3
Lefterije LUZI (Lleshi) – History of elections in Albania. An evolution of representation, systems and political structure	10
Septimius PÂRVU – Codul electoral nu mai poate aștepta	19
Prof. univ. dr. Dragoș CHILEA – Votul electronic, o necesitate în epoca tehnologiei digitale	33
Pavel CABACENCO – Electoral Code and implementation of the State Register of Voters in the Republic of Moldova	39
Vlad TOBĂ – Votul prin internet în perspectiva adoptării unui cod electoral	43

Autoritatea Electorală Permanentă. Rapoarte, sinteze și informări

Votul prin corespondență. Studiu de caz – Republica Federală Germania	53
Alegerea Președintelui României din anul 2014 în date și cifre	58
Record de interogări/accesări pe site-urile www.registrulelectoral.ro și www.bec2014.ro	62

Recenzii evenimente/Events review

Recunoaștere internațională a Autorității Electorale Permanente pentru realizări remarcabile în promovarea cooperării la nivel mondial în domeniul electoral	64
Ațiuni în cadrul proiectului internațional privind sprijinirea consolidării capacitatii instituționale a organismelor de management electoral	65

SUMMARY

Studies, analyses, opinions

Vira SEREDA – Gender policy in foreign and Ukrainian electoral practice	3
Lefterije LUZI (Lleshi) – History of elections in Albania. An evolution of representation, systems and political structure	10
Septimius PÂRVU – The Electoral Code should be in the works	19
Prof. univ. dr. Dragoș CHILEA – Electronic voting, a necessity in the age of digital technology	33
Pavel CABACENCO – Electoral Code and implementation of the State Register of Voters in the Republic of Moldova	39
Vlad TOBĂ – Internet voting in the context of the Electoral Code	43

GENDER POLICY IN FOREIGN AND UKRAINIAN ELECTORAL PRACTICE

Vira SEREDA

Head of the editorial and publishing department of the Secretariat of the Central Election Commission of Ukraine

Abstract:

Due to the modern democratic basis of development of most countries and the world society on the whole, the problem of gender equality has become the most urgent one. The objective of our research is to analyze the history and the current foreign and domestic state of the gender policy in the electoral practice. In order to ensure gender equality, a number of countries have introduced a system of gender quotas, which means regulation of men and women's representation in the lists of parliamentary or government service candidates, into their election law. But the introduction of such quotas without using the measures to promote the increase of women's political activity, their political "professionalization", will be a simple profanation of the idea of the gender equality.

Keywords: gender equality, gender policy, gender quotas, women in politics

Abstract:

Datorită bazei democratice moderne de dezvoltare a majorității țărilor și a societății globale în ansamblu, problema egalității de gen a devenit foarte urgentă. Obiectivul cercetării noastre este de a analiza istoria și situația externă și internă actuală a politicilor de gen în practica electorală. Pentru a asigura egalitatea de gen, un număr de țări au introdus un sistem de cote de reprezentare pe baza genului, ceea ce înseamnă o reglementare prin intermediul legii electorale a numărului de bărbați și femei prezenți pe liste de candidați în diversele tipuri de alegeri. Dar introducerea unor astfel de cote fără a utiliza măsuri de promovare a unui număr tot mai mare de femei în activitatea politică și „profesionalizarea” lor politică prin practică va fi doar o simplă profanare a ideii de egalitate de gen.

Cuvinte-cheie: egalitate de gen, politici de gen, cote de reprezentare, femeile în politică

Due to the modern democratic basis of development of most countries and the world society on the whole, the problem of gender equality has become the most urgent one. In the Ukrainian legal science O.R. Dashkovska, K.B. Levchenko, M.I. Stavnickuk and other scientists have researched this issue. But they left out of the spotlight the problem of the gender policy and the gender equality in their implementation of the right to be elected to representative authorities. So the objective of our research is to fill in this gap, to analyze the history and the current foreign and domestic state of the gender policy in the electoral practice.

The very idea of equality, in various periods of the mankind development, has the natural legal origin and is based on the design ideas of personal freedom and equality, which were first legally expressed in the United States Declaration of Independence in 1776 and the French Declaration of the Rights of Man and of the Citizen in 1789. However, the corresponding registering of the ideas mentioned did not mean their automatic implementation in all areas of the state building practice, either in those countries or in others. This principle was often violated, and in the electoral practice with the gender qualification, which meant granting the suffrage only to men and depriving women of one, it was ignored for a long time.

In the 19th century keeping women from participating in elections took place almost in all countries of the world. A famous French scholar of administrative law Leon Duguit wrote on the subject: "Eliminating women from all kinds of direct participating in the public power can be only explained as the result of historical evolution; there is no logical basis in favour of such removal; we do not see the reasons why women cannot be as competent as men in expressing the national will. This eliminating is the result of the persistent prejudice, which, we believe, will disappear in the near future" [1, p. 125]. Indeed, at the turn of the 20th century women's suffrage started to be

recognized at the legal level. Though, at the same time, overrated property, age and literacy qualification were stated for them, as a rule. What is more, women only had the suffrage for local or regional elections. New Zealand was the first to make a breakthrough in this direction, when they granted the active suffrage to women for the election of the highest legislative body of the country in 1893. Australia and some states of the USA [the first ones were Wyoming (1888)¹, Colorado and Idaho] followed. As for the passive suffrage, women first gained it in 1906 in Finland and in 1907 in Norway.

At the beginning of the 20th century women only exercised the active suffrage in six countries of the world: Australia, Denmark, Iceland, New Zealand, Norway, Finland (which was included into Russia as an autonomy until December, 1917). In 1917 Russia joined those countries and later other republics that were the members of the Soviet Union followed (including Ukraine, in which the gender qualification was abolished by articles 11 and 12 of the Constitution of the UNR in 1918, which stated that the law of the UNR knows no difference between the rights and duties of men and women and that the citizens of the UNR are equal in their civil and political rights. The 1919 Constitution of the USSR also recognized the women's right to vote and to be elected).

In 1918 women in Britain were given the legal right to vote², but at the age of 30,

¹ Some sources mention the earlier date – 1969 [2, p. 342; 3, p. 67].

² It has to be mentioned that British women got the suffrage only as a result of long struggle. On March 16, 1904 the House of Commons voted 182 against 68 votes McLaren's resolution for the repeal of the limitations that were applied to women in the area of parliament liberty. But on June 28, 1904 the House of Lords did not support by 58 votes in the second reading the bill proposed by Lord Beauchamp, which suggested that women should be given the right to be elected to local administrative councils (though at that time they had the suffrage at municipal elections in town and village parishes and at county councils elections). However, on March 31, 1905 after Shipman's proposal the House of Commons voted for the bill similar to the one voted down by the House of Lords in 1904, and on March 2, 1906 the House of Lords even discussed the proposal of Charles Dilke about giving English women equal to men suffrage. Though, that discussion led to the positive result only in 1918 (some sources state that

and if they (or their spouses) owned real estate with the annual profit not less than 5 pounds (and for men the age qualification was 21 years old). And only in 1928, before the parliament election of 1929, the Conservative government reformed the suffrage again, granting the women of Great Britain equal to men suffrage.

On June 4, 1919 the 66th Congress of the United States of America proposed the XIX Amendment to the USA Constitution, according to which women achieved the right to vote at elections. On August 18, 1920, when 36 out of 48 states approved of the Amendment, its ratification was completed and it was announced at the federal constitutional level: "The right of the United States citizens to participate in elections cannot be appealed or limited because of the gender signs by both the United States and separate states. Congress has the right to put into practice the stated article by adopting the corresponding law" [4, p. 38].

Altogether from 1917 till 1920 the suffrage was secured for women in 15 countries: RSFSR, USSR, BSSR, Austria, Canada, Czechoslovakia, Germany, Hungary³, Ireland, Luxembourg, Poland, Sweden and already mentioned Great Britain and the USA. Later, from 1921 till 1944 the suffrage spread for the women of 14 more countries (including Brazil, 1934, and France, 1944)⁴. However, in other

in Great Britain women received suffrage in 1919 [3, p. 67]).

³ Although in so doing the principle of inequality of terms of men and women participating in elections was revealed clearly. First, the age qualification was 30 years for women and 24 for men; second, a woman was allowed to vote only on the condition that she had three or more legitimate children (all must be alive) and she has proper education of six or more years at school. Also the women, who lived on the profit from real estate or enterprise and had higher education as well, got suffrage too.

⁴ It is worth mentioning that France has several resolutions of the Constitutional council, which forbid any discrimination of men and women in exercising their suffrage (in particular the November 18, 1982 resolution no. 82-146 considering quotas at the gender signs and the January 15, 1999 resolution in reference to regional elections).

countries women gained that right much later: altogether there were 21 such countries from 1945 till 1953 (1945 in Italy and Japan, 1948 in Israel), and from 1951 till 1967 in 57 states of the world [among them were India, Indonesia, Pakistan (temporarily), Chad, Mali, and Senegal]. In Switzerland it happened only in 1971⁵, in Lichtenstein in 1976, in Andorra in 1978, and so on [5, p. 45; 6, p. 112-113].

Even now, strange though it may appear, in some countries there is limitation of suffrage exercised by women, even nonrecognition of the fact that they have one. In general, gender electoral qualification exists mostly in the countries with Islam as the official ideology, for example, Jordan, Kuwait and other countries [7, p. 31]. Limitation of the suffrage for women is currently explained, firstly, by the fact that they do not normally serve in the army and, thus, they have different attitude towards their country from men; secondly, granting women the suffrage has certain political consequences: they have more conservative political views than men, so they are more interested in preserving the status quo, their participation in the political life of the country to some degree contributes to power personification as they are more liable to the personal influence of politicians [2, p. 343].

At the same time, it should be stated that in some countries the number of women in parliaments has considerably increased. For example, in the middle of the 90s of the 20th century 41% of the general number of the members of the legislative body in Sweden were women, 39% in Norway and Finland, 33% in Denmark, 30% in Holland, 27% in Austria, 26% in FRG. Whereas in Britain they represent 17%, in Spain – 16%, in France – only 10%, in the USA – 11% in the House of Representatives and 9% in the Senate [6, p. 177], which indicates certain problems in gender policy implementation in those states. For solving them a number of countries have introduced a system of gender quotas, which

⁵ In this country women were granted the right to vote at federal elections only after the February 7, 1971 referendum. But they had to wait for the resolution of the Federal Court (1990) for a long time, so that semicanton Appenzell Innerrhoden could give such a right to women [3, p. 68].

means regulation of men and women's representation in the lists of parliamentary or government service candidates, into their election law. And the versions of quotas differ in number significantly; there is no single approach here, with the exception of a general tendency to the ideal of the equality of rights: 50/50, which is currently, according to some sources, realized only in Italy, where female candidates should number up to 50% of all the candidates in ballots in the proportional system [8, p. 106]. The most widespread form for the Scandinavian countries is the ratio 40/60, which means that there are not fewer than forty but not more than sixty percent of representatives of both genders in every institution on each level of power. In Argentina the correlation of parliamentary candidates is 30/70 (30% is the quota for women), and in Brazil it is 20/80 (20% is the quota for women).

Such quotas are usually used as a transitional mechanism with the aim of preparing the public opinion to understanding the necessity of wider female representation in legislative bodies. Sometimes electoral law provides for a certain number of places for women in a representative body of power. For example, in Bangladesh 30 out of 330 places in the parliament are kept for women: the co-optation for those places is conducted by the legislative body itself. Also the representation of women in the legislative body of Pakistan is guaranteed (20 places in the lower House of Parliament out of 217 are granted to women, who are nominated members of Parliament, but not elected). Quotas for women are established in the parliament of Tanzania, where it is stipulated that 15 members of parliament are appointed, not elected, and those appointed are exactly women.

The electoral law can often require that parties should propose a certain number of women as candidates. They do it in the ratio representation systems of Belgium and Namibia. But in Argentina there is an additional regulation, according

to which women should be proposed for the "passing" places in the lists. In Nepal 5% of candidates of single-member districts must be women. Political parties often establish their own unofficial quotas for female candidates for parliamentary elections. It is the most common mechanism to provide active participation of women in the political life of the country, which is applied, with a various degree of success, by political parties in many countries of the world: ANC in South-African Republic, PJ and UCR in Argentina, CONDEPA in Bolivia, PRD in Mexico, Labour Parties in Australia and Great Britain, as well as in Scandinavia. For example, in 1997 at the election in Great Britain the Labour Party created special exclusively female lists of selected candidates, due to which the number of women in the Parliament almost doubled – from 60 to 119 [8, p. 106-107].

It should be said that the first system of quotas for women was approved in Sweden in 1972; due to this, the representation of women in the Liberal party administration reached 40%. Since 1987 Sweden political parties have been applying such a system, according to which 50% of candidates in the lists of the party must be women. Men and women are arranged by turns in the list of the Sweden Social Democratic party. The quota for women was introduced in the parliament of Norway in 1976. Due to this the Norway Labour party has a forty percent quota for women in all the structures of the party apparatus. A similar system is used by the political parties of Denmark and Ireland: in Denmark the quotas of representation were approved in 1977: the Socialist People's Party and the Social Democratic parties assign 40% representation of both genders; in Ireland quotas for women's participation in the lists of political parties have been used since 1991: the Labour Party and the Green Party include 40% women. In Germany women occupy 50% of the lists of the Democratic Socialists Party and the Green Party, the Social Democratic Party "reserves" 45% of the general number of places in the administrative party structures for women, and the SDPG reserves every fifth place. In Austria some political parties reserve places for women in their lists: since 1985 the

Social Democratic Party of Austria has been keeping 40% of places for women, since 1993 the lists of the Green Alternative have included 50% women, since 1995 the Austrian People's party has been reserving for them 33.3% of places [9, p. 84-89], the Green Party also insists on fifty percent women's representation in the national parliament and the local government bodies. Such countries as Pakistan, Afghanistan and South Africa have their own quota systems. In Pakistan 1/3 of the legislative places on the national level are assigned to women. Afghanistan laws provide 25% of places for women, and the South African Municipal Act of 1988 suggests that parties should grant 50% of places in the lists of the candidates to the local governing bodies' elections to women, although no sanctions for the disregard of this quota are provided.

The Indian National Congress also successfully pursues the policy of nominating 20% of female candidates to the elections of the legislative bodies of the states [10, p. 183].

In some countries sanctions are provided for not keeping the gender balance while forming the representative bodies. For example, in Greece the equal percentage of both genders representation in the lists of parties is mandatory at the local and regional elections, and the lists of candidates which number less than one third of women are not registered at all (but this regulation is not applied to the national parliament elections).

The constitutionality of the corresponding regulation has been more than once confirmed by the Greece Council of State (the highest administrative court), who decided in Decisions nos. 1933 and 1917-1929/88 that "introducing the mechanisms intended for providing the representation of women [...] does not contradict the Constitution of Greece if such measures have the aim of ensuring the real equality of men and women" [9, p. 83].

In Finland according to the 1987 Law "About the equality of men and women" the quota of representation of

each gender in the state government bodies and the local government bodies must be not less than 40%, except for the occasions when this quota can be reduced for well-grounded reasons. In Italy the parties which facilitate the inclusion of women into their lists are granted 5% finance compensation by the government. And in Belgium a legal regulation for the maximum allowed representation of both genders in the electoral lists has been provided since 1994, when the representatives of the same gender have not been allowed to occupy more than 2/3 of the list, and since 2002 the first three positions of the list cannot be occupied by the people of the same gender. If a party does not adhere to the quotas requirements, a part of the places on the list remains vacant. In France after 2000, when the parity law was introduced, which required that parties should provide equal representation of men and women in order to secure equal participation in the political system of the country, financial sanctions of reducing state financing were introduced for the parties that disregarded the gender balance, if the departure from the parity made 2% [11].

The issue of introducing the gender quotas (at least for the transition period) into the domestic electoral practice arises⁶. It is substantiated by the fact that law provision for the equal representation of both genders first of all is necessary for creating proper conditions for overcoming actual inequality of men and women's influence on politics; secondly, it can enable women to gain the necessary critical mass of votes for taking an efficient part in the political processes; thirdly, it can benefit the elimination of the

⁶ And the domestic scientists are more and more supporting and promoting a new concept – the concept of "equality according to the result achieved". The main argument of that concept is the fact that the absence of formal obstacles for exercising the right does not guarantee the presence of equal opportunities. Direct discrimination and the whole complex of hidden obstacles prevent women from gaining their part in forming political influence. So the quotas and other "positive" measures contribute to establishing the performance-based equality. If there are obstacles to equality, it is necessary to take compensating measures, which can be considered the measures of the performance-based equality [12, p. 14].

insufficient level of women's representation in the elective bodies.

M.I. Stavnichuk says on this subject: "Nowadays the country desperately needs to secure legally the equality of opportunities for men and women, and the temporary 30% quota might be the very condition that could involve women in the active politics".

T. Melnik also emphasizes that now it is impossible to guarantee the constitutional principle of the equality of men and women, and the law of gender quotas would become a certain safeguard of this, because it is a form of securing the gender democracy, without which it is impossible to gain the social democracy.

Another Ukrainian scientist, G. Senyk, points out three important factors which demand reviewing the current situation with the representation of women in the process of making political and social decisions. First, it is the necessity of following the principle of democratic fairness, because it is not fair to leave women "underrepresented" in the legislative body of Ukraine, as they make the majority of the state's population. Second, it is unacceptable to waste human resources, and the lack of qualified women in the governing bodies is the sign of their wasting. Third, men and women have a different vision and understanding of social, economic and political problems, and so the representation of 52% of female electorate by 5% of female deputies is the violation of securing the representative interests. Thus, introducing gender quotas is one of the ways to solve the problem of female representation in the legislative body [13].

Despite the worldwide tendency of introducing the gender quotas when forming the representative bodies and its approval by a number of domestic scientists, we do not entirely share this approach. Firstly, the introduction of the gender quota will break the principle of free choice and such a quota will limit the choice of the voters, level their right to elect those they want.

Secondly, the introduction of the gender quotas, in our opinion, directly contradicts article 24 of the Constitution of Ukraine, which guarantees the equality of men and women and forbids introducing genderbased privileges and limitations. We think that the Constitution of Ukraine and the Ukrainian Law "About providing equal rights and opportunities for men and women" have created the proper conditions for securing equal opportunities in exercising the passive suffrage for both men and women. On such conditions the result of elections depends solely on the personal qualifications and views of candidates, but not on their gender.

However, for the sake of justice it should be mentioned that the proportional representation electoral system with closed lists gives the electorate an opportunity to vote only for the candidates who are proposed by political parties, and the forming of lists of candidates by political parties is often restricted by political factors, economic approaches or other subjective views of the leaders of political parties, when prospective female nominees simply cannot take part in the elections.

Actually, the dominant role of men in the domestic politics is also determined by Ukrainian state-making law traditions.

Besides, the women's opportunities are rarely adequate to the men's ones. And the constant lack of female representation on elective positions only increases the dominant role of men.

That is why we think the way out of the situation is to cancel closed lists as soon as possible or, as an extreme and not very effective means, to introduce quotas for women, which will result in more favorable conditions for reaching the desired level of female representation in the representative body, although it will not solve the whole problem of their representation. We would like to state again that the quotas system is not an effective enough means of achieving the parity between men and women in forming a unified legislative body of Ukraine.

Introducing such quotas without using the measures to promote the increase of women's political activity, their political "professionalization", will be a simple

profanation of the idea of the gender equality. So, together with temporary introduction of quotas, a very important area is encouraging Ukrainian women to

be politically active, which can be fulfilled by the means of introducing gender-oriented recruiting policy of the domestic political parties.

About the author:

Vira SEREDA is the Head of the editorial and publishing department of the Secretariat of the Central Election Commission of Ukraine, a postgraduate student of the state politics and social development department of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

References:

- L. Duguit, *Constitutional law. General state theory* (Reprinted copy of 1908 edition), Odessa, 2005
- *Constitutional law*: Dictionary/Managing editor Maklakov V.V., Moscow, 2001.
- Jean-Paul Jakko, *Constitutional law and political institutions*: tutorial/translated from French, Moscow, 2002
- *The Constitution of the United States of America*//Bourgeois states constitutions: tutorial/Author V.V. Maklakov, Moscow, 1982
- V.G. Ignatov, N.P. Kuthirev, S.A. Kislitcin, *The election campaigns technologies*, Moscow-Rostov-on-Don, 2004
- A.S. Avtonomov, *Constitutional (states) law of foreign countries*: Manual, Moscow, 2006
- T.V. Herasimenko, *Electoral principles of state governing bodies and local governing bodies of Russian Federation: Thesis of Candidate of Law*: 12.00.02 – constitutional and municipal law, Tyumen, 2003
- *Election systems development manual: theoretical and practical edition*, Kiev, 2003
- *Elections in European Union*/Under the editorship of D.S. Covrizhenko, Legislative initiation laboratory, Kiev, 2006
- N.V. Anischuk, *Historical development of suffrage for women in the world*//Actual problems of government and law: Scientific works collection, Issue 8, Odessa, 2003
- *Voting Counts: Electoral Reform for Canada*//Law Commission of Canada, Commission du droit du Canada – Ottawa ON, Minister of Public Works and Government Services, 2004
- O.R. Dashkovska, *Legal status of women in the aspect of gender equality: Synopsis of Doctor of Law thesis*: 12.00.01, Kharkiv, 2008
- Round table materials: “Gender quotas in election process”, April 15, 2004, Kiev, Open society foundation, AMP USA project “Assistance in election organization in Ukraine”: <http://www.vybory.com>

HISTORY OF ELECTIONS IN ALBANIA AN EVOLUTION OF REPRESENTATION, SYSTEMS AND POLITICAL STRUCTURE

Lefterije LUZI (Lleshi)
Chairperson – Central Election Commission of Albania

Abstract:

Elections are an essential part of democracy taking attention of researchers because of its structure. Suffrage is considered the milestone of human rights, while voting systems enforce rules to ensure how votes are casted, counted and aggregated to a final result. This process affects the society because it dictates who will lead and how government and opposition are formed. There are several questions which need to be answered. What criteria were used to evaluate the voting system, what representation methods were used and what is the overall composition of the legislature? Are the results realistic and in proportion with the valid votes? This paper analyzes how electoral systems were used in Albania and aims to show how it's impacted the electoral system in the configuration of the Parliament, as it matched the number of votes received by electoral competitors with the number of seats in the representative body.

Keywords: ballot, electoral system, threshold, elections, proportional system evolution, majoritarian system, seats

Abstract:

Alegerile reprezintă o componentă esențială a democrației care este în atenția cercetătorilor datorită structurii sale. Sufragiul este considerat piatra de temelie a drepturilor omului, în timp ce sistemul de vot stabilește normele referitoare la modul de organizare, numărare și stabilire a rezultatului final.

Acest proces afectează societatea deoarece stabilește cine va conduce, modul în care va fi format guvernul și cei care vor alcătui opozitia. Există mai multe întrebări la care ar trebui să se răspundă. Care sunt criteriile utilizate la evaluarea sistemului de votare? Ce metode de reprezentare au fost utilizate și care este compoziția legislativului? Sunt rezultatele realiste și proporționale cu voturile valabil exprimate?

Această lucrare analizează modul în care sistemele electorale au fost utilizate în Albania și își propune să reliefze impactul sistemului electoral în configurația Parlamentului, prin analizarea numărului de voturi primite de către competitorii electoralii cu numărul de locuri în organismul reprezentativ.

Cuvinte-cheie: vot, sistem electoral, alegeri, sistem majoritar, sistem proporțional, locuri

Elections evolution and their importance

Voting is a fundamental element of democracy. Election system means the whole system of principles, rights, warrants, formal-legal rules of procedure enshrined in the Constitution and other legal acts, on the basis of which are determined the elections approach and the establishment of people's representative bodies⁷. Therefore the choice of electoral system is of the outmost importance in a democratic system of representation. The electoral system determines who will be elected to represent the voters, which will be the parties who will form the government, which will be the parties who will form the opposition.

Hence the people government's determination goes through elections, in which lies the foundation of the electoral system. There are many electoral systems, which have also their sub-alternatives (microsystem), even sub-variants, and are based on different result calculation formulas.

All systems, although considered democratic, operate in very different ways and may produce different effects on the political system. There is a question to be answered, how different electoral systems are evaluated and analyzed in order to choose one of them based on the country's specific conditions. Indeed, the experience has shown that even in countries with democratic history the issue of changing the electoral system has been part of the political debate and decision-making, even popular referenda. Historically, although each country tried to choose the best system, they have concluded that it really does not exist.

In fact the assignation task relates to the selection of the most appropriate system for the country's specific reality, which also takes into consideration traditions and goals.

Obviously this is a very complex issue. Naturally it requires professionalism,

⁷ A. Anastasi, *Constitutional Law*, 2001, p. 82

but recently the decision mainly remains political⁸.

In many countries, to achieve the most successful selection implies to determine in advance a list of principles presented in the form of issues or questions, the answers to which will help to optimize the selection of the electoral system.

Albania tried almost all major electoral systems during 22 years of democracy. Their change has been relatively high. This paper analyzes electoral systems used in Albania and aims to show how it has impacted the electoral system in the configuration of the Parliament, as it matched the number of votes received by the electoral competitors with the number of seats in the representative body.

Elections period 1944-1990

After World War II, the Communist Party which emerged victorious from this war created the government of Albania in November 1944. The Albanian government of 1944 was not recognized by the national organizations and other countries, because the public international law provides no recognition of governments which do not arise from free and democratic parliamentary elections. No recognition in 1944 of the Albanian government entails lack of creating international relationships between the Albanian state, international organizations and other countries.

In these conditions on the 6th December 1945, in Albania were held the first post-war elections. The electoral system was the majoritarian system and besides the Communist Party in these elections also participated the Democratic Front.

In the following elections the Communist Party (Labor Party of Albania) was the only party which participated.

Historical overview of the electoral system

Looking at the elections, electoral systems and electoral formulas (the

⁸ K. Islami, *Sistemi Zgjedhor permbajtja dhe perzgjedhja* (Electoral system, composition and selection), 2007, <http://www.albatlanta.com/>

microsystem), in Albania from 1991 until the adoption of the Constitution in 1998, we see that our country has moved from a clear majoritarian system into combined electoral systems (hybrid), a proportional system with elements from majoritarian or corrected majoritarian with the elements of the proportional system⁹. It is worth to mention that in the first pluralist elections after World War II, which were held in 1991, there were several new formed political parties that participated in the elections. The elections of 1991, for the first time sanctioned some basic rules and principles for the development of free and democratic elections: pluralism, election propaganda, the right of appeal.

Since 1991, there have been held seven general elections and different systems and electoral formulas were implemented. The elections of March 31, 1991 were based on the majoritarian electoral system with two rounds. The allocation of seats was based on the formula of absolute majority¹⁰. The applied majoritarian formula did not reflect accurately the ballots casted, but in a distortional way by deforming the number of seats won.

In the 1992 elections in order to correct this distortion, the electoral system and the formula for allocating seats were changed. It was decided a combined proportional system with majoritarian system¹¹ elements aiming the most comprehensive vote's equality, by avoiding the parliament fragmentation.

The Law aimed at unifying vote's fairness and equality, tied with the proportional system, with the need to create a stable majority, provided by majoritarian system. The essence of the law was to apply a formula of proportional allocation of parliamentary representation.

⁹ Juridical Studies Review No. 6/2011.

¹⁰ Article 22, Law No. 7423 dt. 13.11.1990 for the election in the People's Assembly.

¹¹ Article 6, Law No. 7556 dt. 04.02.1992 for the election in the People's Assembly in RA.

Thus the number of seats corresponded to the same number of votes received by parties in the country¹².

Namely the distribution of additional seats of the Assembly (40 members) would serve to correct the majoritarian election outcome. Although the law set a high threshold, 4 percent of the votes at national level¹³, which does not favor small parties, the system enabled a closer representation of the total number of votes nationwide.

The Law provided that the party which won in the first round the highest percentage of seats in parliament in relation to the percentage of votes won nationwide was not entitled to benefit from the distribution system of complementary mandates, while other parties that had won a lower percentage of seats compared to the percentage of votes were entitled to benefit from the complementing seats in proportion to the votes received.

At the end of the 1992 elections it proved that the electoral system and the formula specified in the allocation of seats were closer to the election results. This system was maintained also in the 1996 elections.

For the Elections of CY in 1997 a mixed system was used, more specifically a corrected majoritarian one, where the number of MPs increased to 155 and the threshold of votes was lowered to 2 percent, in order to be entitled to benefit seats from the proportional system¹⁴, "... lowering the threshold to two percent" favored small parties, and was a compensation tool for the damage that they might suffer by strengthening the majority element¹⁵.

The electoral system defined by the Constitution of the Republic of Albania in 1998

In 1998, the Constitution defined a mixed electoral system, a corrected majoritarian system. With this system, 100 MPs are directly elected from constituencies'

¹² Article 3, Article 4, Law No. 8218 dt. 16.05.1997 on some amendments on law no. 7556.

¹³ Article 11, Law No. 7556 dt. 04.02.1992 for the election in the People's Assembly in RA.

¹⁴ Article 11, Law No. 7556 dt. 04.02.1992.

¹⁵ OSCE-ODHIR Report – Year 1997, <http://www.osce.org/odir/81649>.

candidates list, while 40 MPs are elected by party lists¹⁶.

But in the second paragraph of this article, the Constitution stipulates that MPs' mandates provided by the political parties in elections should be close to the number of votes won nationwide.

The electoral formula of allocating additional seats should provide a breakdown of seats in proportion to the number of votes. Whatever is the result's correction obtained in majoritarian system, it cannot reach an approximation of the number of seats to votes received. The Constitutional Court "... considers it necessary to reiterate [...] that Constitution [...] in its Article 64 has admitted that the election system is not purely proportional, but is a combination of elements of proportional and majoritarian system"¹⁷.

It clarifies and does not create the possibility of being misled over the type of electoral system adopted in the Constitution of Albania.

The Constitutional Court's decision no. 49, dated 06.02.2001, has made an interpretation to the Article 64 of the Constitution, concluding that the notion of a closer relation is not the same as the notion of exactly equal report. The electoral system constitutionally accepted cannot give an exact equal ratio between the number of each party's MP and valid votes it has obtained¹⁸.

The elections held in 2001 noted that the electoral system and seats allocation formula allowed a legal gap which was used by political parties to distort the outcome of the elections and to gain assurance of a greater number of seats in the parliament in proportion to the number of votes won nationwide. Failure to conduct elections in the first round in district 60 (Dushku), and the way elections were conducted in this constituency, either

majoritarian or proportional, in the second round, created an opportunity for the small parties to get the votes needed for election to pass the threshold of 2.5 percent.

Large parties directed their electorate in the second round to cast their votes on the ballot for those political parties, which were small satellite allied parties¹⁹.

On 22 July, after lengthy debate, the CEC began the process of calculating the result for Zone 60, by opening the ballot boxes, removing the protocols and aggregating the individual results.

The CEC decided to repeat elections in six polling stations due to irregularities taking place and also in two other polling stations where it hadn't taken place.

According to CEC documents regarding the materials found in the box, 25 ballot boxes did not contain the results protocol forms for the proportional contest. Other major irregularities were also noted by the CEC. These included 27 ballot boxes lacking the number of the polling station to which they correspond, unsealed ballot boxes, opened sacks of used ballot papers, missing voter lists and missing valid ballots.

Nevertheless, the CEC was determined to pronounce a result for this zone and thus used all protocols in its possession, including those which were dubious and of unclear origin, to calculate the final result. The result of the proportional contest in this zone raised the HRUP, DAP, and AP over the 2.5% threshold and into Parliament with three seats each²⁰.

The Constitutional Court in its interpretation of the Constitution decided to consider that the elections held in the Dushku area were legitimate and determined that the meaning of this provision relates to the conduct of the vote across the country, as well as the mandatory character of conducting the first round of elections to determine accurately the number of deputies, of which no constituency can be ruled out.

This means that the country's territory is divided into 100 electoral districts for the

¹⁶ Article 64 of the Constitution of the Republic of Albania, 1998.

¹⁷ Constitutional Court Decision No. 49 dt. 02.06.2001, <http://qbz.gov.al:81/doc.jsp?doc=docs/Vendim%20Nr.%2049%20Dat%C3%AB%2002-06-2001.htm>

¹⁸ Idem.

¹⁹ OSCE-ODHIR Final Report for Parliamentary Elections 2001, <http://www.osce.org/sq/odihr/elections/albania/13560>

²⁰ Idem.

purpose of majoritarian system, implying that the country is considered a single electoral constituency, which is used to determine the proportional list. Any kind of separation, isolation or final exclusion from the elections of the territory of the Republic or specific parts of it, would constitute a violation of constitutional concepts that define the type of electoral system, and also a violation of the citizens' fundamental right to vote.

Problems were born also from the electoral formula specified in the Electoral Code in 2000, for the allocation of additional Assembly seats. The formula was complex and not clear. Even some parties asked for the allocation of additional seats to be applied directly to paragraph two of Article 64 of the Constitution, which was contrary to what the Constitution had envisioned.

Even in this regard the Constitutional Court's Decision no. 117, dated 28.08.2001, dismissed an appeal for direct application of Article 64 of the Constitution for the allocation of additional mandates/seats in the assembly.

The Court determined that the Constitution has accepted direct application of its provisions, unless the Constitution provides otherwise.

The Constitution, in Article 68, states that the election rules for the nomination of candidates for deputies regulated by the Electoral Code, cannot be implemented. Unless the Electoral Code, through its Article 66, provides a way of allocating additional seats, which necessarily requires a legal formula, and as long as this provision is not considered unconstitutional, then direct application of Article 64 of the Constitution cannot bring a different division of additional mandates. The electoral system foresaw the election to be conducted in two rounds²¹.

The changes to the Electoral Code in 2003 affected both issues: it was changed into general elections with a

majority system with one round, while the provisions prescribed by article 63 of the Electoral Code approved in CY 2000, which provides for the two-round elections, was abrogated. The Electoral formula for the allocation of additional seats was changed, but again it remained complicated and not clear.

The Venice Commission in its preliminary report in 2004 suggested drafting a new formula for the allocation of additional seats to the Assembly, in order to implement accurately formula for the allocation of additional seats and in the spirit of the second paragraph of Article 64 of the Constitution "Elimination of the second round"²².

In this way it sanctioned a decision of the Constitutional Court, which interpreted precisely Article 64 of the Constitution, affirming that the second round "... was understood only as an opportunity [...] and not an obligation [...] setting a single round [...] follows a practice that exists in many other countries, such as Germany and Italy, which have a mixed system [...] in this way the current mixed system is saved, along with existing numerical ratio between MPs elected in single-member lists and multi-name ones but with a significant simplification of the electoral process"²³.

The electoral formula envisioned an electoral artifice; it creates multiple accesses for small parties for additional seats and minimizes the opportunities for major parties to take additional mandates, though they have secured the most proportional votes nationwide. The formula implements an electoral compensation for smaller parties, which are not able to provide seats in single-member list areas.

In the 2001 elections the Socialist Party, which received 555,272 votes corresponding to 41.439 percent of valid votes, received no seats from the allocation of additional seats (mandates), due to the fact that this party secured in the majority system 73 seats, comprising 52 percent of the seats in Parliament. The Democratic Party received

²¹ Decision No. 117, dt. 28.08.2001 of the Constitutional Court, <http://qbz.gov.al:81/doc.jsp?doc=docs/Vendim%20Nr.%20117%20Dat%C%AB%2028-08-2001.htm>

²² Venice Commission Preliminary Report of CY 2004.

²³ Decision No. 117, dt. 28.08.2001 of the Constitutional Court, <http://qbz.gov.al:81/doc.jsp?doc=docs/Vendim%20Nr.%20117%20Dat%C%AB%2028-08-2001.htm>

494,272 votes, which were 36.886 percent of the valid votes casted and secured 25 seats. But the division of seats provided 21 additional seats. So the Democratic Party took 46 seats in total, i.e. 32 percent of the seats in the Assembly by approximating the number of seats with the number of votes²⁴.

So although the separation of complementary mandates provides a small number of seats in single-member list areas, the major parties can provide a number of seats from proportional votes.

The elections held in 2005 were based on changes in the electoral system and the distribution of additional seats under the new electoral formula²⁵.

Elections were held in a single round but voters were entitled to two votes, one for single-member list area and another for proportional²⁶.

The formula reduced the possibility for major parties to gain from the allocation of additional seats and the two major parties were not interested in the proportional system votes and oriented their voters to cast their ballot for small parties under their alliance²⁷.

The aim was to increase the number of seats fictively. For this reason in these elections there was a “traffic” of votes in favor of smaller allied parties. Smaller parties secured more mandates (seats) because they benefited from big parties. This formula was called “Megadushk”. In fact the goal of the system was to use the advantages of two systems: the single-member voting and proportional voting that aims to correct the distortion of natural majoritarian elections,

²⁴ Parliamentary Elections Bulletin of 2001, p. 677-679.

²⁵ Article 66, Electoral Code 2005 (Law No. 9087, dt. 19.06.2003 amended by the Law No. 9297 dt. 21.10.2004 and by the Law No. 9341, dt. 10.01.2005).

²⁶ Article 90, Electoral Code 2005 (Law No. 9087, dt. 19.06.2003 amended by the Law No. 9297 dt. 21.10.2004 and by the Law No. 9341, dt. 10.01.2005).

²⁷ OSCE-ODHIR Final Report for Parliamentary Elections 2005, <http://www.osce.org/sq/odihr/elections/albania/14487>

but not a full correction, only a partial correction of results provided by the majoritarian system²⁸.

Amendments to the Constitution and the Electoral Code in 2008 to the election system and the electoral formula

The elections of 2001 and 2005 proved that to avoid these deviations was necessary to change the electoral system in Albania.

That is why in 2008 the Albanian Parliament made amendments to the Constitution, the electoral system and the electoral formula.

Article 64 of the Constitution was amended and the electoral system was replaced with a proportional electoral system, more specifically a regional proportional system. That means we are not dealing with a pure proportional system in which Albania was a sole constituency.

Therefore the proportional system is based on dividing the country into multinames list election zones.

The Constitution has determined that the multi-name list matches the administrative division of an organization level of the administrative and territorial division²⁹.

The Electoral Code stipulates that “The electoral zone corresponds to the territory of the region”³⁰. The Assembly consists of 140 members, elected by proportional system with multi-name electoral zones. The entire territory of the Republic is divided into 12 electoral districts. County territory/jurisdiction coincides with the election zone (constituency). Each constituency has a certain number of seats in accordance with the population.

CEC is the body which determines no later than 10 months from the end of Assembly’s (Parliament’s) mandate the number of mandates for each constituency.

Looking at the provision stated by the Constitution for the electoral system, it may be

²⁸ *E drejta parlamentare dhe politikat ligjore* (Parliamentary Law and legal policies), Magazine no. 6/2005, <http://drejtesiashqiptare.com/?p=369>

²⁹ Article 64, Electoral Code of the Republic of Albania, as amended.

³⁰ Article 74 Electoral Code of the Republic of Albania.

noted that the proportional election system aims for the election results for political parties or electoral competitors to be in proportion to the total number of votes received in the election in each constituency.

The constitution aims to accomplish the following goal: for the number of seats in parliament to be approximated with the election results and not be deformed (warped).

The proportional electoral system allows (define) voters' right to only one vote, which is the vote for the political party that he prefers and it does not allow access to traffic voters' votes. The voter has only one option. Therefore, the election results remain realistic and in proportion to the number of votes received by each political party or electoral competitor.

The formula for determining electoral mandates for parties/electoral competitors is based on continuously partition of the total number of valid votes in a constituency with sequential natural numbers, starting with number one and ending with the natural number corresponding to the number of constituency's seats. Each electoral subject shall win a number of seats equal to the number of quotients.

Conclusions

Albania has tried almost all major electoral systems during 22 years of democracy. Changes have been relatively high. The Constitution of the Republic of Albania sanctioned the electoral system in its broadest sense. In a narrower sense, the electoral system means a system for generating and sharing mandates, the system of mandates generation and separation is translated into the type of formula that applies to their separation.

During 1998-2012, the election system was enshrined in the 1998 Constitution. Following the amendments to the Constitution in 2008, the electoral system was changed. But despite the sanctioning of the electoral system, the

reality has shown that actually the allocation of mandates was unstable due to frequent changes to electoral law, or the formulas for seats allocation. During the analysis of electoral systems we should take into account the simplicity of the system and its technical aspects. The public must possess the skills and education level to understand and implement its electoral system. Simplicity is connected with affluence to meet the ballot and to understand the outcome of the election. Technical aspects related to the constitution of the bodies that administer elections, the counting process which directly impacts on the duration and quality of elections standards, issuing the results, election complaints, election campaigns, the financial cost of the election, etc³¹.

The fact that the Constitution of the Republic of Albania affirms the democratic principles of election system when sanctioning a system of free elections, equal, general and periodic is important. The election result is a translation of the expression of the voters' will on the ballot. On the basis of these principles the Electoral Code of the Republic of Albania was drafted.

The Electoral Code of the Republic of Albania establishes in itself free and democratic elections, because it ensures their development based on equal competition of political parties. The Election Code regulates through several mechanisms, secret ballot, by guaranteeing the right to vote of persons with disabilities, equality of vote, one person one vote³².

Recommendations

A list of several issues or questions based on some principles or characteristics, shown below, will assist in the selection of efficient electoral system in Albania.

A specialized assistance from foreign experts would be necessary, of course, in cooperation with prominent domestic experts of constitutional law and public law.

Obviously besides answers to general questions, the list can be extended with additional questions or issues. Below are

³¹ K. Islami, *op. cit.*

³² A. Anastasi, *op. cit.*

detailed some principles on which questions arise and which require a solution in the future. The principles that researchers, domestic or foreign legal experts decide in the respect to who will engage in the electoral reform shall have to be considered while drafting or drawing up the electoral legislation.

The Constitution of the Republic of Albania and the electoral laws should provide for an electoral system, in which the Albanians shall have confidence and which reflects their values and capabilities. System reliability at a higher stake is an important element for the success of the electoral system and of its lifespan. Albanians shall have a system that guarantees them a representative parliament. In the sense that the Parliament should be much more an accurate picture of the representation of the population by all its constituent demographics and so possibly more proportionally balanced.

The electoral system should offer to the voters a large number of choices and the ability to realize the best choice. So depending on the simplicity of the system, voters should have opportunities for selection of preferred party and/or candidate, in full accordance with their will. Albanian voters should have an electoral system that promotes democracy. In the sense that political parties shall be able to develop public debate, mobilize

and engage the electorate and the process of changing policies and progress. Democratization of political parties and party system development are related to the selection of the electoral system.

The electoral system should contribute to building good and sustainable governance, its continuity as well, by detaching itself from ill government. Governments built on the basis of the election results should be able to develop and implement the programs and their action plans in order to meet the voters' needs, interests and goals.

The electoral system should lead to the formation of a parliament that allows the creation of a stable and functional executive power and of a functional and an alternative opposition.

The Parliament should be proficient and efficient in the performance of all parliamentary functions, to the primary function of the legislators, but also the function of consultation with voters and government control. The mandate of the member of Parliament shall have a connection in respect to the voter which is due to the clear identification that makes voter choice.

The electoral system should encourage Albanian voters to be aware of their right to vote and be part in the elections and engage in various aspects of democratic processes.

The electoral system should create opportunities for Albanian voter to identify decision makers, to interact with them and monitor their accountability.

About the author:

Lefterije LUZI (Lleshi) is a professional lawyer, and currently holds the position of Chairwoman of the Central Election Commission of Albania.

Ms. Luzi has an extensive experience in public administration on legal issues as well as on the justice system. Her career started in 1992, when she graduated from University of Tirana (Msc Degree in Law) and quickly advanced to senior management levels such as in the National Agency of Privatization, head of legal department in 2000, the Parliament of Albania as the Head of Legal Services in 2006. Ms. Luzi (Lleshi) prior to her assignment in CEC has been elected in 2009 by the Parliament of Albania as member of the High Council of Justice. In 2012, following a competitive open source recruitment process, she was elected by the Parliament of Albania as Chairwoman of the Central Election Commission backed by majority and minority parties. Ms. Luzi's experience in lecturing law has been boosted by various ongoing training on Civil, Administrative, Election Law and issues. Currently she is a PhD fellow at the University of Tirana. She has written in different research, scientific and professional editions.

References:

- Aurela Anastasi, *Constitutional Law*, 2001
- Kastriot Islami, *Sistemi Zgjedhor permbajtja dhe perzgjedhja* (Electoral system, composition and selection), 2007, <http://www.albatlanta.com/>
- Juridical Studies Review No. 6/2011
- Law No. 7423 dt. 13.11.1990 for the election in the People's Assembly
- Law No. 7556 dt. 04.02.1992 for the election in the People's Assembly in RA
- Law No. 8218 dt. 16.05.1997 on some amendments on law no. 7556
- OSCE-ODHIR Report – Year 1997, <http://www.osce.org/odihr/81649>
- Constitution of Republic of Albania, 1998
- Constitutional Court Decision No. 49 dt. 02.06.2001
- <http://qbz.gov.al:81/doc.jsp?doc=docs/Vendim%20Nr.%2049%20Dat%C3%AB%2002-06-2001.htm>
- OSCE-ODHIR Final Report for Parliamentary Elections 2001, <http://www.osce.org/sq/odihr/elections/albania/13560>
- Decision No. 117, dt. 28.08.2001 of the Constitutional Court, <http://qbz.gov.al:81/doc.jsp?doc=docs/Vendim%20Nr.%20117%20Dat%C3%AB%2028-08-2001.htm>
- Venice Commission Preliminary Report of CY 2004
- Parliamentary Elections Bulletin of 2001
- Electoral Code 2005 (Law No 9087, dt. 19.06.2003 amended by the Law nr. 9297 dt. 21.10.2004 and by the Law no. 9341, dt. 10.01.2005)
- OSCE-ODHIR Final Report for Parliamentary Elections, 2005, <http://www.osce.org/sq/odihr/elections/albania/14487>
- *E drejta parlamentare dhe politikat ligjore* (Parliamentary Law and legal policies), Magazine no. 6/2005, <http://drejtesashqiptare.com/?p=369>

CODUL ELECTORAL NU MAI POATE AȘTEPTA

Septimius PÂRVU

Expert în reforma administrativă,
bună guvernare și procese electorale
EXPERT FORUM (EFOR)

Abstract:

The Romanian electoral legislation is characterized by lack of unity and coherence and therefore can hinder the electoral processes. The high number of laws, decisions, orders, ordinances or emergency ordinances only accentuate the need for the elaboration, public debate and implementation of an Electoral Code that will unify the electoral procedures.

The recent experiences from the presidential elections in November 2014 reintroduced on the public agenda this need, but also debates about the electronic and postal voting. In this context, the Electoral Code must bring viable solutions for the repetitive vulnerabilities: introduction of anti-fraud instruments, regulations for voting abroad, the rights of the observers, better litigation procedures and others. The new legislation must bring clarity, transparency and professionalism in the electoral process, but it must be introduced by consulting all the stakeholders.

Keywords: Electoral Code, elections, legislative, electoral lists, voting, electronic voting, postal voting, voting in advance.

Abstract:

Legislația electorală din România este caracterizată de lipsă de unitate și coerență, fapt care determină dificultăți în organizarea proceselor electorale. Numărul ridicat de legi, hotărâri, decizii, ordine, ordonanțe sau ordonanțe de urgență nu face decât să accentueze nevoia elaborării, dezbaterei publice și implementării unui cod electoral, care să unifice procedurile pentru organizarea alegerilor. Experiențele de la alegerile prezidențiale din noiembrie 2014 au reintrodus pe agenda publică această nevoie, precum și discuții despre elaborarea unei legislații care să ofere alternative votului în persoană (votul electronic sau prin corespondență). Cu toate acestea, Codul electoral trebuie să aducă soluții viabile pentru probleme cu care se confruntă administrația electorală în mod repetitiv: introducerea unor măsuri antifraudă, instrumente pentru votul din străinătate, drepturile observatorilor, mecanisme funcționale de sesizare și contestare a neregulilor și altele. Noua legislație trebuie să aducă claritate, transparență și profesionalism în organizarea alegerilor, dar trebuie să fie introdusă obligatoriu prin consultarea factorilor interesați.

Cuvinte-cheie: cod electoral, alegeri, cadrul legislativ, liste electorale, vot, votul electronic, votul prin corespondență, vot anticipat.

Organizarea alegerilor din România, între improvizare și reguli

Istoria electorală a României postdecembriște a fost marcată de o fărâmătare legislativă excesivă, de veșnice bănuieri de fraudă și turism electoral referitoare la organizarea alegerilor, reclamate deopotrivă de competitorii electorali, presă și de către observatorii interni și internaționali. O posibilă fraudare a alegerilor a devenit subiect național de dezbatere după fiecare tur de alegeri, iar cele mai recente experiențe, din 2014, au reamintit nevoia de a consolida mecanismele de prevenire și combatere a fraudei electorale, inclusiv prin reformarea legislației electorale.

Legile electorale sunt constant supuse dezbatelor (nu neapărat publice) Parlamentului, dar forul legislativ nu a reușit nici până în 2014 să dezbată și să adopte un cod electoral³³ care să unifice legislația electorală și să pună ordine în practicile de organizare a alegerilor. Practic, în acest moment, avem patru legi pentru alegeri, plus una pentru referendum, fiecare cu partea sa tehnică, cu reglementări proprii legate de organizarea zilei votului și distribuția mandatelor. La toate acestea se adaugă Legea partidelor politice nr. 14/2003, Legea finanțării activității partidelor politice și a campaniilor electorale nr. 334/2006, un număr semnificativ de ordonanțe de urgență (OUG), hotărâri și ordonanțe ale Guvernului, decizii și hotărâri ale Biroului Electoral Central, hotărâri ale Autorității Electorale Permanente care stabilesc reguli pentru fiecare proces electoral. Acest haos în logica legislativă subminează deseori principiul constitucional al securității juridice³⁴.

Sistemul administrativ electoral este un motiv în plus pentru lipsa de predictibilitate, transparență și aplicare unitară a legii. În rapoartele publicate de Oficiul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/ODIHR) s-a remarcat în mai multe rânduri nevoia de a renunța la dualitatea instituțională Autoritatea Electorală Permanentă – Biroul Electoral Central, acesta din urmă fiind format de fiecare dată în mare parte din alți membri. Lipsa de coerență, unitate în aplicarea procedurilor, transparență și reacția întârziată a administrației publice de la nivel local și județean sunt notorii.

Autoritățile administrației publice locale joacă un rol important în organizarea și desfășurarea alegerilor, dar adeseori acesta se traduce și prin influențarea alegătorilor sau utilizarea de resurse publice în scopuri politice.

Experiența electorală a anului 2014 a demonstrat prin excelență limitele cadrului legislativ și instituțional și a accentuat mai mult ca oricând nevoia de a lua o decizie curajoasă cu privire la reformarea de substanță a legislației. Alegerile din noiembrie au arătat cât de simplu poate fi încălcăt dreptul de vot al cetățenilor – unul dintre drepturile fundamentale – la scară largă. Atât în afara României, cât și în țară, alegătorii nu au putut vota din cauza deciziilor întârziate și neclare sau chiar a lipsei de decizie din partea Ministerului Afacerilor Externe și a Biroului Electoral Central, a birocrației excesive și a planificării defectuoase a votului în străinătate. Mii de oameni nu au putut vota din cauza unor piedici birocratice, a numărului insuficient de secții de votare și a materialelor electorale sau din cauza unor transferuri de responsabilitate între instituțiile statului. Demisiile de onoare ale ministrilor de externe Titus Corlățean și Teodor Meleşcanu, fără a recunoaște vreo responsabilitate semnificativă în organizarea defectuoasă a alegerilor și, mai ales, în imposibilitatea unui număr ridicat de cetățeni de a vota, au fost singurele sancțiuni la nivel înalt până în acest moment.

După alegeri, s-a pus pe agenda publică subiectul modificării cât mai rapide a legislației electorale, deschizându-se discuția despre votul prin corespondență și despre cel electronic. Experiența a demonstrat că modificarea legislației poate fi mai degrabă un

³³ Recomandările OSCE/ODIHR, Limited Election Observation Mission 2009, OSCE/ODIHR Assessment Mission 2004

³⁴ Marieta Safta, *Necesitatea adoptării unui cod electoral în România*, www.ccr.ro/ccrold/relations_relations_int/safta.doc

gest de populism dictat de o necesitate politică și nu o decizie strategică, bazată pe principiile constituționale și normele internaționale legate de egalitatea votului și reprezentativitatea mandatului.

Astfel, în contextul în care Legea nr. 370/2004 a condus în 2009 și 2014 mai ales la crearea unor situații fără precedent în materie de încălcare a drepturilor electorale, trebuie să se discute despre reformarea sistematică a legislației. Dar, având în vedere importanța unei asemenea decizii, procesul trebuie să fie construit transparent, rațional și mai ales strategic, pentru a nu reveni la astfel de situații în următoarele cicluri electorale.

Fragilitatea și incoerența cadrului legislativ și instituțional

La momentul actual există patru legi electorale care reglementează organizarea și desfășurarea alegerilor: locale (Legea nr. 67/2004), parlamentare (Legea nr. 35/2008), prezidențiale (Legea nr. 370/2004) și europarlamentare (Legea nr. 35/2007), precum și Legea nr. 3/2000 care se referă la organizarea și desfășurarea referendumului.

Fiecare dintre aceste legi a fost supusă unui număr semnificativ de modificări, în special prin ordonanțe de urgență, fapt criticat în rapoartele OSCE/ODIHR din 2004, 2009 și 2012, care specifică faptul că acestea trebuie evitate, iar legislația trebuie supusă modificărilor cu mult timp înaintea alegerilor. Ordonațele de urgență ale Guvernului trebuie utilizate conform art. 115 alin. (4) din Constituție numai în situații extraordinare a căror reglementare nu poate fi amânată și nu pot afecta drepturile electorale. Deși aceste ordonațe de urgență au produs modificări care erau absolut necesare, Curtea Constituțională a României (CCR) a reținut în mai multe circumstanțe folosirea abuzivă a acestui instrument juridic.

Hotărârea nr. 39 din 14/12/2009³⁵ a CCR menționează expres abuzul de

ordonanțe de urgență și face referire la adoptarea unui cod electoral, care să unifice legislația electorală. Tabelul nr. 1 ilustrează numărul modificărilor prin ordonațe de urgență și al celor realizate prin lege ale legislației electorale din România. În lista de OUG figurează inclusiv trei care au fost respinse de către Parlament chiar și după doi ani, perioade în care aceste legi au creat efecte juridice.

(a se vedea *Tabelul nr. 1*)

Atât rapoartele organizațiilor neguvernamentale acreditate³⁶, cât și cele ale organizațiilor internaționale au arătat că nu de puține ori legislația este contradictorie, fapt care a creat blocaje în procesul de organizare a alegerilor. Regulile după care se desfășoară alegerile se schimbă nu numai de la un an la altul, dar și de la un tur de scrutin la altul, acest fapt remarcându-se inclusiv în 2014, când regulile au fost schimbate în timpul jocului.

Actele emise de Biroul Electoral Central (BEC) pot influența aceste diferențe, având în vedere că BEC poate emite decizii în aplicarea unitară a prevederilor legii și decizii în soluționarea întâmpinărilor și contestațiilor. Spre exemplu: interzicerea fotografierii în secția de votare în 2012 și lipsa unei decizii în 2014. Referitor la acreditări, la europarlamentarele din 2009 cererea de acreditare se depunea cu 5 zile înainte de alegeri, pe când la parlamentarele din 2012 se putea depune cu până la 2 zile înainte. Un alt exemplu se referă la copiile de pe liste suplimentare care se pot face de către reprezentanții partidelor politice prezenți în secția de votare. Decizia BEC din 2009 la alegerile europarlamentare prevedea că se pot face aceste copii printr-o cerere adresată președintelui biroului, fără alte precizări, pe când în 2012 BEC a decis că partidele politice/alianțele politice respective trebuie totodată să facă dovada înregistrării ca

³⁵ Vezi și deciziile CCR nr. 51/2012 și nr. 61/2010

³⁶ Expert Forum, *Procesele electorale în România, între improvizare și bune practici. Raport de monitorizare a alegerilor pentru Parlamentul European*, mai 2014, <http://expertforum.ro/procesele-electorale-in-romania-intre-improvizatie-si-bune-practici/>

operatori de date cu caracter personal pentru a putea face copii.

În 2014, formularul pe proprie răspundere conform căruia alegătorul nu a mai votat și nu va mai vota a putut fi completat în primul tur de scrutin doar în secțiile de votare, pe când în al doilea tur a putut fi imprimat și completat în afara secției de votare. Aceste diferențe aduc atingere dreptului constituțional de a alege (art. 36) și creează premise diferite pentru modul în care se exprimă votul. De remarcat că utilizarea formularului nici nu a împiedicat apariția neregulilor, ci, dimpotrivă, a îngreunat procesul, fără a avea o valoare juridică specială, întrucât infracțiunea de vot multiplu s-ar fi comis oricum.

Un studiu la prima vedere pe paginile web ale birourilor electorale centrale din ultimii zece ani demonstrează o lipsă de unitate în ceea ce privește clasificarea și rolul deciziilor luate de membrii biroului. Spre exemplu, la referendumul din 2007 pentru demiterea Președintelui României, președintele BEC a publicat generic 44 de hotărâri, care includ și hotărâri de soluționare a întâmpinărilor și contestațiilor, precum și hotărâri de interpretare unitară a legii. Pe de altă parte, în 2014 au fost publicate 5 hotărâri de clarificare a legislației, 23 de decizii pentru interpretarea unitară a legii, precum și 132 de decizii în soluționarea întâmpinărilor și contestațiilor. Pe lângă clasificarea confuză și neunitară, numărul de decizii și hotărâri este diferit, pe alocuri chiar semnificativ de la un scrutin la altul.

Administrația publică de la nivel local și județean nu este suficient de bine pregătită în domeniul electoral pentru organizarea alegerilor și aplicarea uniformă a prevederilor legale. Procedurile pentru selecția președinților și locuitorilor secțiilor de votare trebuie clarificate, iar aceștia trebuie inclusi într-un registru centralizat care să înregistreze evaluări ale activității lor. Turul al doilea al alegerilor prezidențiale a demonstrat nevoia includerii unor mecanisme mai eficiente pentru formarea birourilor electorale, dar

și pentru sancționarea mai dură a partidelor care nu desemnează sau retrag membrii din cadrul birourilor electorale cu puțin timp înaintea desfășurării alegerilor.

Soluția pentru prevenirea acestor vulnerabilități ale sistemului este elaborarea și dezbaterea publică a unui cod electoral, care să centralizeze reglementările legate de organizarea și desfășurarea alegerilor, precum și regulile sistemului electoral într-un singur corp de legi, însotit de un set de norme de aplicare. În acest moment, la nivel european sunt mai multe țări care aplică astfel de coduri, dintre care Bulgaria, Suedia, Moldova sau Belgia.

În România, un proiect de cod electoral propus de un număr de 9 parlamentari³⁷ în 2005 a fost respins în 2009 de către Camera Deputaților cu o majoritate absolută pe motiv că propunerea legislativă și-a pierdut obiectul, fiind deja promulgată Legea nr. 35/2008. În 2011, un proiect depus la birourile permanente ale celor două Camere de Autoritatea Electorală Permanentă a fost transmis spre dezbatere grupurilor parlamentare, fără a fi însă asumat de vreo formațiune politică; și acum, după trei ani de la elaborare, codul se află tot la Parlament, fără a naște însă dezbatere. În schimb, partidele politice modifică la infinit legislația electorală în vigoare, conform intereselor de moment, care se nasc de multe ori din nemulțumirile legate de rezultatul alegerilor.

Un cod electoral este absolut necesar pentru creșterea gradului de predictibilitate și transparență, precum și pentru simplificarea sistemului administrativ din România. Acesta ar trebui să fie însotit de norme de aplicare care să detalieze procedurile, pentru a reduce la minimum numărul de clarificări necesare în perioada electorală, care adeseori sunt impedimente în organizarea procesului electoral. De asemenea, adoptarea unui cod ar putea ajuta la sistematizarea reglementărilor și accesibilizarea lor, precum și la creșterea încrederii alegătorilor în procesele electorale³⁸.

³⁷ PI-X nr. 379/2006 Propunere legislativă „Codul electoral”, http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?idp=6212

³⁸ Marieta Safta, *op. cit.*, p. 5

Dar prin elaborarea codului electoral trebuie să se ia decizii strategice și justificate care să rezolve în primul rând vulnerabilitățile recurente ale proceselor electorale reclamate de experții electoralni, organizațiile internaționale sau societatea civilă: utilizarea abuzivă a listelor electorale suplimentare, atribuțiile administrației, suspiciunile de fraudă (vot multiplu, turism electoral, influențarea alegătorilor etc.), sistemul neclar de sesizări și reclamații, procedurile limitative și biocratice pentru acreditarea observatorilor, necesitatea identificării de mecanisme pentru organizarea votului în străinătate, precum și nevoia de liberalizare a pieței politice.

Aplicarea unor mecanisme antifraudă funcționale

Au existat discuții constante legate de nereguli, turism electoral, vot multiplu sau listele electorale. Numărul și tipul incidentelor electorale este foarte diferit de la an la an, la fel și numărul de dosare penale. Dar acestea nu pot reprezenta un indicator absolut.

Lista celor neidentificate, mai ales în secțiile de votare din mediul rural unde se exercită presiuni de către autoritățile locale sau de către partide, rămâne deschisă și este probabil foarte lungă. În mediul rural, urnele mobile și autovehiculele care urmează adevărate trasee electorale sunt mijloace uzuale folosite pentru a determina alegătorii să voteze cu cine trebuie. În 2014, numărul plângerilor înregistrate de observatori cu privire la transportarea alegătorilor au fost numeroase.³⁹

Deoarece transportul electoral este de obicei utilizat în combinație cu influențarea sau coruperea alegătorilor și abuzurile autorităților locale, el este dificil

³⁹ Vezi comunicatele de presă ale organizațiilor Expert Forum, Funky Citizens și ale Centrului pentru Resurse Civice. Raportările de transport electoral coincid cu cele de vot masiv pe listele suplimentare, în județe precum Călărași, Mehedinți, Dolj, Ilfov etc. Statistici relevante în acest sens au fost publicate pe pagina www.hotnews.ro

de controlat. Scopul nu ar trebui să fie atât sancționarea incidentelor, cât prevenirea acestora. Astfel, câteva propuneri de mecanisme care pot reduce potențialele vulnerabilități sunt:

a) Informatizarea secțiilor de votare

Informatizarea tuturor secțiilor de votare ar trebui să fie o prioritate absolută. Pe lângă faptul că poate fi un indicator de transparență, prin raportarea în timp real a datelor din secția de votare, acest proces înseamnă eliminarea posibilității de a modifica datele din procesele-verbale la finalul zilei de votare, dar mai ales urmărea votului pe liste electorale permanente în timp real. Astfel, orice președinte de secție de votare poate urmări oricând dacă un alegător a mai votat sau dacă a votat în locul altiei persoane.

b) (Re)folosirea cărților de alegător

Deși a reprezentat un efort finanțiar susținut, folosirea cărților de alegător a fost amânată permanent. Totuși, în lipsa mijloacelor informatizate, punerea în circulație a acestora ar putea fi primul mijloc de prevenire a fraudelor, în special a votului multiplu. Astfel, s-ar evita posibilitățile de a vota în mai multe rânduri, prin dezlipirea autocolantului de pe actul de identitate. În lipsa sistemului electronic de înregistrare a persoanelor care au votat, cartea de alegător este mijlocul cel mai sigur și ieftin care poate fi folosit pentru a vota, atât în țară, cât și în străinătate.

c) Identificarea și auditarea secțiilor de votare cu probleme

Autoritatea Electorală Permanență (AEP) trebuie să dezvolte un sistem eficient de identificare, mapare și auditare a secțiilor de votare unde sunt probleme recurente. Deși AEP a început să producă un registru al președinților care au comis nereguli sau chiar infracțiuni, ar trebui identificate acele localități sensibile unde sunt raportate incidente în mod recurrent, în județele cu prezență ridicată pe liste electorale suplimentare, cu suspiciuni de turism electoral sau presiuni din partea autorităților publice locale. Datele pot fi preluate din statisticile Ministerului Afacerilor Interne (MAI), din rapoartele birourilor electorale județene și din rapoartele de monitorizare ale organizațiilor acreditate sau din presă. Aceste secții trebuie

să fie marcate într-un sistem la care să aibă acces și birourile electorale județene și care să fie actualizat permanent. În aceste secții, personalul trebuie schimbat dacă incidentele sunt frecvente. Mai mult, pentru identificarea președinților birourilor electorale care au încălcăt legea se pot folosi aceleași surse de verificare.

În funcție de gravitatea faptei/lor, aceștia trebuie excluși din corpul administrației electorale.

d) Verificarea integrală⁴⁰ a listelor de semnături depuse de candidații la alegerile prezidențiale

e) Controlul utilizării listelor electorale suplimentare

f) Extinderea drepturilor și atribuțiilor observatorilor, precum și acreditarea centralizată a acestora

g) Consolidarea sistemelor de sesizare și contestare a neregulilor.

Listele electorale suplimentare: calul troian al alegerilor

Legislația din România prevede mai multe tipuri de liste electorale: liste electorale permanente (gestionate prin Registrul electoral), liste electorale suplimentare⁴¹, cele pentru utilizarea urnei mobile, listele electorale speciale și cele complementare (utilizate la înregistrarea alegătorilor comunitari).

Listele electorale suplimentare sunt cele supuse de fiecare dată suspiciunilor de vot multiplu sau turism electoral. Cifrele arată că votanții pe acest tip de listă au depășit în anumiți ani 10% din totalul voturilor valabil exprimate, ceea ce reprezintă o vulnerabilitate a sistemului și un risc de fraudă. În anul 2014, un număr de 1.126.248 de alegători, respectiv

⁴⁰ Recomandare a Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția), *Codul de bune practici în materie electorală. Linii directoare și raport explicativ*, CDL-AD (2002) 023rev, www.coe.int

⁴¹ Legile electorale prevăd că pe listele electorale suplimentare votează de obicei membrii birourilor electorale ale secțiilor de votare (BESV), personalul de pază, alegătorii care nu sunt în localitatea de domiciliu, cei care sunt în străinătate și alegătorii omisi din listele permanente.

1.569.668 de alegători (13.39% din voturile exprimate) au votat pe liste suplimentare. Cifrele ar trebui să fie alarmante, mai ales în condițiile în care motivația autorităților este legată de turism în comune izolate, lipsite de atracții turistice sau de prezență ridicată la pescuit⁴². Listele electorale sunt verificate de către AEP, dar acest mecanism este tardiv, pentru că are loc pe o perioadă de șase luni după alegeri, nu are efect de descurajare, nu împiedică fraudele electorale și nici nu asigură în timp util un remediu efectiv pentru cazul vicierii rezultatului.

Cel mai eficient mijloc de control al listelor electorale este introducerea unui sistem informatic pentru gestionarea votului, fapt care poate combate votul multiplu, votul în locul unei alte persoane sau alte nereguli.

Un astfel de sistem a fost pilotat de către Autoritatea Electorală Permanentă în timpul unor alegeri parțiale pentru Camera Deputaților în 2010 și 2011. În Republica Moldova a fost testat un astfel de sistem la alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014.

Utilizarea listelor electorale suplimentare ar trebui redusă la minimum. Se impune adoptarea unor sisteme care ar încuraja cât mai mult votul pe listele electorale permanente sau alte instrumente care pot controla votul multiplu. O astfel de regulă este utilizată în Ucraina, unde cetățenii trebuie să raporteze din timp dacă nu vor vota în localitatea de domiciliu, primind în schimb un certificat de absență.

Persoana respectivă va fi ștersă din copia de pe lista permanentă și va putea vota în locația dorită numai prezentând certificatul de absență. Birourile electorale teritoriale centralizează aceste informații și le transmit secțiilor de votare. Certificatul este păstrat la secția de votare unde votează alegătorul.⁴³

O altă problemă legată de listele electorale ține de mecanismul de actualizare a acestora. Președinții birourilor electorale ale

⁴² De exemplu, în comuna Gogoșu, satul Ostrovu Mare, secția de votare nr. 180, în cel de-al doilea tur de scrutin pe listele electorale permanente au votat 52 de persoane, iar pe cele suplimentare 403. Motivația autorităților locale a fost că mare parte din cei prezenți au venit la pescuit.

⁴³ Law on the election of the president of Ukraine, <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-EL%282009%29023-e>

secțiilor de votare și cetățenii trebuie să aibă la dispoziție un sistem centralizat de raportare a neregulilor legate de prezența sau lipsa nejustificată a unor alegători de pe listele electorale. Toate aceste sesizări trebuie transmise autorităților locale care trebuie să opereze modificările necesare în Registrul electoral.

Votul în străinătate

Votul în străinătate s-a dovedit unul dintre principalele eșecuri la alegerile din 2014. Birocrația a învins rațiunea juridică și constituțională, iar votul a fost blocat din cauza introducerii unui formular pe proprie răspundere, dar și a neclarităților legate de responsabilități și a lipsei capacitații de decizie a instituțiilor implicate în organizarea procesului electoral, în speță Ministerul Afacerilor Externe (MAE) și Biroul Electoral Central. MAE a refuzat să înființeze secții suplimentare în străinătate, deși BEC publicase Hotărârea nr. 4/04.11.2014, o interpretare potrivit căreia nu există limite legale pentru suplimentarea numărului secțiilor de votare, iar unele reprezentanțe diplomatice au solicitat acest lucru. Pasarea responsabilității de la o instituție la alta și lipsa unei decizii au determinat eșecul organizării alegerilor, iar un număr semnificativ de cetățeni cu drept de vot nu au putut vota. La Torino și Paris, trupele de intervenție au încercat să disperseze mulțimea cu gaze lacrimogene. În urma plângerilor penale înaintate de cetățenii care nu au putut vota a fost deschis un dosar penal *in rem* de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, preluat ulterior de către Direcția Națională Anticorupție (DNA).

Modul în care se estimează numărul de votanți în prezent este profund greșit. Estimarea se face la solicitarea ambasadelor, iar MAE analizează și aproba numărul final de secții.

Procedura este per ansamblu una care ține de estimări foarte vagi, se raportează la alegerile trecute și nu are un mecanism exact de cuantificare a votanților. Decizia depinde de

subiectivismul ambasadelor și mai ales al MAE. În luna noiembrie EFOR a solicitat de două ori MAE să transmită cererile ambasadelor din țările unde sunt cei mai mulți români și modul în care au fost analizate cererile, însă Ministerul nu a transmis niciun răspuns. Procedura nu a fost publicată, iar Ordinul MAE nr. 1.839 din data de 16 septembrie 2014 nu cuprinde suficiente informații legate de justificarea publicării listei secțiilor de votare din străinătate.

Până acum (ca și în 2014), după alegeri decidenții au optat pentru redeschiderea discuției către variantele clasice, dar fără rezultate practice: votul prin corespondență și votul electronic. Deși există mai multe tipuri de vot de la cel prin fax până la cel prin persoană desemnată (proxy), care se practică la nivel restrâns, votul prin corespondență și cel electronic sunt singurele care ar merita o discuție publică în contextul practicilor românești. La nivel global, votul personal este cel mai răspândit (103), urmat de cel prin poștă (49), prin persoană desemnată (18), vot electronic (7) sau fax (2).⁴⁴

Cele două metode sunt complexe ca infrastructură, necesită costuri ridicate și reprezintă un risc crescut de vulnerabilitate. Proiectul inițiat de cei 55 de deputați și senatori PDL privind votul prin corespondență a eşuat, fiind respins de Camera Deputaților în 2013.⁴⁵

Un alt proiect, cu conținut similar, a fost inițiat de patru parlamentari în septembrie 2013 și este încă în dezbatere.⁴⁶ Cât despre votul electronic, în 2003 Guvernul a emis *OUG nr. 93 pentru exprimarea votului prin mijloace electronice la referendumul național privind revizuirea Constituției*, care a permis alegătorilor din cîmpurile de operațiuni militare să folosească votul electronic. Un proiect privind votul electronic a picat în Parlament în 2008.⁴⁷

⁴⁴ Conform statisticilor International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA), www.idea.int. Baza de date include toate statele, iar în unele țări se aplică mai multe metode.

⁴⁵ <http://votprincorespondenta.mae.ro>, http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?cam=2&idp=12035

⁴⁶ <http://www.cdep.ro/proiecte/2014/100/00/7/pl136.pdf>

⁴⁷ http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?cam=2&idp=8482

Deși aceste tipuri de vot ar permite flexibilitate în procedura de votare, ele sunt nesigure și nu pot fi observate. Pe scurt, procedura votului prin corespondență presupune câțiva pași: identificarea votanților și transmiterea unui plic cu proceduri și documente; votarea (proceduri diferite în cele două proiecte de legi) prin lipirea unui autocolant sau prin bifarea opțiunii, sigilarea documentelor și transmiterea lor către autoritățile electorale în plicul special furnizat. Votul prin corespondență necesită un set de proceduri care durează mult timp și implică terți, inclusiv serviciile poștale, care nu pot asigura garanția secretului votului și nici rapiditatea transmiterii documentelor.

Votul electronic e aplicat în mai multe țări, precum Austria, Australia, Canada, Franța, Japonia și Elveția; Estonia este singura țară care folosește votul electronic prin internet pe scară largă, cu procente de la 0.9% în 2005 până la 11.4% în 2014⁴⁸. Cu toate acestea, Estonia este o țară cu o masă de votanți de un milion de persoane, puternic informatizată. Votul electronic se poate implementa de la distanță, prin internet sau prin amplasarea de echipamente în secțiile de votare (cazul SUA) sau chioșcuri de votare (Marea Britanie). State ca Franța, Irlanda, Italia, Kazahstan sau Olanda au testat diverse forme de vot electronic, însă au renunțat după ce s-au produs numeroase nereguli, inclusiv descoperirea de vulnerabilități capitale. Curtea Constituțională din Germania a declarat votul electronic neconstituțional datorită lipsei de control și transparentă a procedurilor.

O alternativă mai fezabilă pare a fi votul anticipat (early voting). Aceasta se poate realiza prin înființarea de secții de votare la reprezentanțele diplomatice ale României (sau în alte spații utilizabile în acest sens, cum ar fi școli, biblioteci, institute culturale etc.) fie pe o perioadă

mai lungă, fie pentru una sau două zile înaintea alegerilor.

Spre exemplu, în Finlanda se votează în țară cu 5 până la 11 zile înaintea datei alegerilor, respectiv cu 8 până la 11 zile înaintea datei alegerilor în străinătate. Alegătorii pot solicita să voteze printr-o cerere depusă inclusiv electronic la reprezentanța diplomatică. Vulnerabilitatea votului anticipat este legată de păstrarea documentelor electorale sub pază și sigilate.

Mecanismele sunt descrise comparativ într-un mod succint în tabelul nr. 2.

(a se vedea Tabelul nr. 2)

Pentru sistemul românesc, cel mai avantajos pare în acest moment votul în persoană, dar cu luarea unor măsuri reformatoare cu privire la înregistrarea votanților, gestionarea numărului de secții de votare și stabilirea unor proceduri mai clare în lege referitoare la votul în străinătate, precum și eventuala extindere a perioadei în care se poate vota la 2-3 zile. Cu toate acestea, votul prin corespondență poate fi o alternativă viabilă atât timp cât toate procedurile au ca scop asigurarea securității maxime a secretului votului. Atât introducerea votului electronic, cât și a celui prin corespondență necesită studii de fezabilitate și o pilotare pe o zonă restrânsă.

Totuși, indiferent de metoda de vot aplicată, sunt anumite măsuri care pot fi luate pentru a permite unui număr cât mai mare de alegători să voteze:

- înființarea de secții de votare la cererea unui număr prestabil de alegători;
- gestionarea mai eficientă de către fiecare reprezentanță diplomatică a listei cetățenilor români din localitatea/țara respectivă;
- colaborarea mai eficientă cu autoritățile locale din țările unde se înființează secții de votare;
- discutarea publică a modalităților de înscriere a alegătorilor în Registrul electoral.

⁴⁸ Estonian National Electoral Committee, <http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/engindex/statistics>

Listele se pot întocmi și pe baza informațiilor deținute de autoritățile fiscale (Suedia).⁴⁹

În plus, se pot înființa secții de votare prin adresarea unor cereri reprezentanțelor diplomatice ale României de către un număr de cel puțin 150-200 de cetățeni cu drept de vot aflați pe o rază geografică de 150-200 km.

Clarificarea sistemului de sesizări și contestații

Raportul ODIHR din 2004 rezumă clar nevoile legislative: *dreptul participanților la alegeri de a cere cercetarea legală efectivă și în timp util a administrației alegerilor, la orice nivel, trebuie stabilit în mod clar de legislația electorală.*

Legislația actuală este lacunară, nu prevede termene și jurisdicții clare de soluționare a cauzelor. Spre exemplu, nu se specifică la ce instanță pot fi contestate deciziile Biroului Electoral Central, nu sunt stabilite termene clare pentru fiecare dintre etapele contestației și nu există registre clare ale sesizărilor.

Momentul critic pentru soluționarea acestor sesizări, ziua alegerilor, este aproape inexistent în lege. Birourile electorale nu au o procedură pentru rezolvarea de urgență a sesizărilor și nu există reglementări pentru urmărirea soluțiilor date de birourile electorale. Birourile electorale județene nu au pagină web, iar publicarea răspunsurilor depinde de multe ori de profesionalismul prefecturii din județul respectiv. Faxul rămâne principala metodă de comunicare și în 2014.

Codul electoral propus spre dezbatere Parlamentului cuprinde un capitol clar referitor la instituțiile

responsabile și termenele pentru soluționarea fiecareia dintre proceduri. Cu toate acestea, este necesară procedura de urgență pentru soluționarea tuturor sesizărilor în ziua votului, mai ales dacă țin de procedura de vot. O variantă este asigurarea permanenței la instanțele de judecată în ziua și prezua votului și stabilirea unor termene scurte.

De asemenea, este esențială înființarea unui registru electronic centralizat și public al sesizărilor, prin care să se poată urmări deciziile birourilor electorale. La nivelul fiecărei secții de votare trebuie înființat un registru, cu menținerea sesizărilor primite (cu număr de înregistrare) și a soluțiilor date. Registrul poate fi un criteriu de evaluare profesională a președinților birourilor electorale ale secțiilor de votare și de identificare a potențialelor fraude. În acest sens, se poate elabora un formular standard pentru reclamații pentru a facilita procedura de sesizare și scurtarea timpului necesar completării plângerii.

Transparența procesului și observarea alegerilor

Rapoartele publice ale organizațiilor care monitorizează alegerile demonstrează de fiecare dată dificultățile cu care se confruntă observatorii: raportează abuzuri și presiuni, amenințări, violențe. Sunt considerați mai degrabă intruși și nu li se recunosc astfel drepturile stipulate în lege. În 2014 mai mulți observatori au fost amendati abuziv de poliție pentru că au reclamat potențiale nereguli și alții au fost bruscați sau amenințați de personalul secției de votare, aleșii locali sau membrii de partid. Astfel de cazuri au apărut în județele Giurgiu, Ilfov sau Bacău. În alte cazuri, poliția (în special în mediul rural) nu a reacționat suficient de bine sau deloc față de amenințările primite de observatorii acreditați.

În primul rând, procedura de acreditare este birocratică și limitativă. Astfel, în prezent, numai organizațiile care au vechime mai mare de șase luni înainte de ziua votului și obiectivul apărarea drepturilor omului în statut pot acredita observatori. Piața observării alegerilor ar trebui extinsă către partidele sau formațiunile politice și candidații independenți – recomandare a OSCE/ODIHR și a Comisiei de

⁴⁹ Procedurile privind înregistrarea de la nivelul statelor membre ale Consiliului European pot fi consultate în *Report on out-of-country voting, adopted by the Council for Democratic Elections at its 37th meeting (Venice, 16 June 2011) and by the Venice Commission at its 87th Plenary Session (Venice, 17-18 June 2011)*, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)022-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)022-e)

la Veneția –, pentru a-și putea accredita observatori, precum și către fiecare cetățean care depune o cerere în acest sens, după modelul britanic⁵⁰. Fiecare persoană sau organizație interesată ar putea să depună un formular, pe baza căruia va primi o legitimație oficială.

Pentru creșterea transparenței procesului electoral, AEP trebuie să implementeze un registru centralizat al observatorilor, accesibil publicului, care să arate câte persoane a acreditat fiecare organizație sau căți observatori individuali sunt acreditați. Acreditarea ar trebui să se realizeze la nivel național și nu de circumscripție.

Codul electoral trebuie să clarifice drepturile observatorilor și să extindă perioada de acreditare pe durata întregului proces electoral. Pentru a asigura transparență maximă observatorii trebuie să poată observa inclusiv ședințele birourilor electorale (care ar trebui să fie publice) sau să se poată monitoriza procedurile de înscriere a candidaților. De asemenea, legea nu ar trebui să specifice locurile la care ar trebui limitați observatorii, luând în calcul asigurarea secretului votului.⁵¹ Mai mult, legea ar trebui să permită observatorilor accesul la documentele oficiale și la copii ale deciziilor birourilor electorale sau ale altor instituții electorale.⁵² Accesul observatorilor trebuie să fie extins la toate nivelurile de centralizare a rezultatelor. Pentru evitarea abuzurilor, toți membrii

birourilor electorale trebuie să poarte un ecuson cu numele.

Pentru a evita neclaritățile sau motivele prezentate de birourile electorale de a respinge cererile organizațiilor neguvernamentale legate de termenele de înregistrare a observatorilor, legea ar trebui să preciseze foarte clar care este termenul limită pentru depunerea cererilor, precum și termenele scurte pentru deciziile birourilor electorale în acest sens.

Care sunt pașii următori?

Primul pas pe care trebuie să îl facă decidenții este să pună de urgență codul electoral în discuție. Orice dezbatere despre votul electronic sau cel prin corespondență este inutilă dacă nu există o privire de ansamblu. O nouă modificare improvizată nu ar face decât să subrezească și mai mult cadrul legislativ. Cu toate acestea, discuția trebuie să fie structurată, organizată în mod transparent, prin consultarea tuturor celor interesați. Comisia parlamentară responsabilă pentru modificarea legislației electorale trebuie să pornească de la propunerea Autorității Electorale Permanente și să includă sau să modifice prin dezbatere publică alte reglementări primite la recomandarea experților, partidelor politice, societății civile sau altor factori interesați.

Orice modificare trebuie pilotată și nu trebuie lăsată la voia întâmplării. Fiind vorba de schimbări de sistem cu impact puternic asupra proceselor electorale, introducerea sistemelor electronice de vot, votul prin corespondență sau reorganizarea administrației electorale trebuie planificate strategic și testate într-un cadru restrâns, ca de exemplu la alegeri parțiale sau pentru câteva circumscripții.

În al doilea rând, noul cadru legal și instituțional ar trebui să țină cont de unificarea procedurilor pentru organizarea și desfășurarea alegerilor, transparentizarea procesului, clarificarea responsabilităților, includerea de sancțiuni puternice, precum și debirocratizarea procedurilor și deschiderea către conceptul de standardizare.

Administrația electorală trebuie să se profesionalizeze și să devină mai eficientă.

⁵⁰ UK Electoral Commission, <http://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/upcoming-elections-and-referendums/observing-elections-and-referendums>, ODIHR, *Guidelines for Reviewing a Legal Framework for Elections*, 2nd edition, <http://www.osce.org/odihr/elections/104573?download=true>

⁵¹ Recomandări incluse și în *Code of Good Practice in Electoral Matters: Guidelines and Explanatory Report*, adopted by the Venice Commission at its 51st and 52nd sessions (Venice, 5-6 July and 18-19 October 2002), <http://www.venice.coe.int/>

⁵² ODIHR, *Guidelines for Reviewing a Legal Framework for Elections*, 2nd edition, <http://www.osce.org/odihr/elections/104573?download=true>

Dualitatea BEC – AEP trebuie pusă în discuție publică, în sensul organizării unei singure instituții cu atribuții sporite; rolul magistraților în acest proces trebuie rediscutat și concentrat în special în partea de contencios electoral. La nivel local trebuie să se depună eforturi pentru pregătirea profesională și etică a președintilor birourilor electorale județene și ai secțiilor de votare și monitorizarea permanentă a activității acestora. Autoritățile centrale trebuie să organizeze la sfârșitul procesului electoral sesiuni de analiză a modului în care au fost organizate alegerile și să evaluateze măsurile ce trebuie luate pe viitor.

Instituțiile implicate în organizarea procesului electoral trebuie să devină mai transparente și mai responsabile. Toate ședințele birourilor electorale de la nivelul central și regional trebuie să devină publice. Deciziile trebuie să fie publicate de îndată pe internet, pentru a asigura condițiile contestării acestora în regim de urgență.

Procesul de acreditare trebuie să fie deschis unor categorii mai largi de factori interesați, inclusiv partidelor politice și cetățenilor. Trebuie să se transparentizeze procedurile de acreditare și să devină mai puțin arbitratre. În același timp, trebuie impuse sancțiuni mai ferme cu privire la cei care iau măsuri discreționare sau comit abuzuri împotriva observatorilor acreditați.

Sistemul de sesizări și contestații trebuie eficientizat. În conformitate cu recomandările internaționale, trebuie evidențiate toate nivelurile contenciosului electoral, cu stabilirea de jurisdicții, a termenelor clare și scurte pentru contestarea deciziilor instituțiilor cu atribuții în domeniul electoral.

De asemenea, trebuie introduse instrumente pentru a gestiona mai eficient sesizările din ziua alegerilor. Păstrarea unei arhive centralizate cu toate aceste sesizări constituie un element de transparență, în condițiile în care birourile electorale județene își încetează activitatea imediat după ziua votului.

Sanctiunile și aplicarea acestora trebuie să fie consolidate, în special în ceea ce înseamnă regulile de campanie electorală, abuzul de resurse publice în scopuri electorale sau participarea autorităților locale sau membrilor de partid la acțiuni care au ca scop influențarea sau coruperea alegătorilor. Este nevoie de o reglementare mai clară asupra campaniei negative și utilizării materialelor neasumate, precum și asupra sancțiunilor ce pot fi aplicate în aceste cazuri. Aplicarea sancțiunilor pentru încălcarea regulilor privind mass-media trebuie consolidată, inclusiv prin implicarea unor experți în domeniu sau a societății civile în monitorizarea campaniei electorale.

Respectarea drepturilor constituționale trebuie să fie o prioritate a legislației. Una dintre modificările esențiale trebuie operate asupra orei de încheiere a votului.

Legislația românească ar trebui să preia modelul altor state și să prevadă faptul că toți alegătorii aflați la rând la ora 21 pot vota, iar în spatele ultimului dintre ei se va plasa o persoană autorizată, care să nu mai permită accesul altor votanți. Din cauza lipsei unei astfel de proceduri în 2014 s-a blocat accesul unui număr semnificativ de votanți la secțiile de votare din străinătate.

Accesul la informație trebuie să fie un drept transversal al codului electoral. Codul trebuie să includă referiri la standardizarea documentației și a materialelor electorale (inclusiv crearea unor formulare standard pentru sesizări, înregistrarea pentru exercitarea dreptului de vot prin intermediul urnei speciale etc.) și la deschiderea către publicarea de date în format deschis (statistici electorale, incidente înregistrate de MAI etc.).

Nu în ultimul rând, codul electoral trebuie să includă condiții echitabile pentru partidele sau formațiunile politice și candidații independenți și trebuie să se sincronizeze cu noile reglementări referitoare la liberalizarea pieței politice.

Condițiile dezechilibrate pentru înscrisere în cursa electorală mențin o competiție injustă. În același timp, și posibilitățile independentilor de a monitoriza procesul sunt reduse, ei neputând să-și desemneze reprezentanți în birourile electorale. Ar trebui să existe facilități în acest sens, precum și

reducerea condițiilor referitoare la numărul de semnături de susținere sau quantumul depozitului. Mai mult, conform legii actuale, interesele regionale nu pot fi reprezentate, iar condițiile de înființare a unor noi partide sunt restrictive.

Codul electoral trebuie pus în discuție concomitent cu Legea partidelor politice. Ca direcții de acțiune, trebuie reduse numărul de semnături necesar pentru înființarea unui partid, precum și condițiile limitative teritoriale. Prin codul electoral se poate reduce numărul de semnături necesar pentru susținerea

candidaților și se pot stabili criterii echitabile pentru independenți.

De asemenea, considerăm că trebuie eliminată interdicția de a semna pentru susținerea mai multor candidați (recomandarea ODIHR/OSCE).

În al treilea rând, potrivit deciziilor CCR citate anterior, care statuează că legea electorală nu se poate modifica cu mai puțin de un an înaintea alegerilor, codul electoral trebuie pus în dezbatere publică de urgență. Pentru a putea fi aplicat la alegerile locale din 2016, codul ar trebui să fie discutat și aprobat cel mai târziu în iunie 2015.

Tabelul nr. 1

	<i>Legea nr. 3/2000</i>	<i>Legea nr. 67/2004</i>	<i>Legea nr. 370/2004</i>	<i>Legea nr. 33/2007</i>	<i>Legea nr. 35/2008</i>
Nr. OUG în domeniul electoral	8	6	6	8	9
OUG respinse	OUG nr. 99/2005	-	-	OUG nr. 1/2007 OUG nr. 8/2007	-
Nr. OUG în domeniul electoral adoptate cu mai puțin de 6 luni înainte de ziua alegerilor	3	2	3	4	6
Nr. OUG în domeniul electoral adoptate cu mai mult de 6 luni înainte de ziua alegerilor	5	4	3	4	3

Tabelul nr. 2

Metoda	Avantaje	Dezavantaje
<i>Vot în persoană</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Transparență maximă, inclusiv prin observarea procesului ✓ Respectarea secretului votului 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Costuri ridicate de transport pentru alegători ✓ Număr limitat de secții de vot ✓ Costuri ridicate pentru organizare
<i>Vot prin corespondență</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nu necesită prezența fizică și transportul alegătorului la secția de votare 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mecanism complex ✓ Lipsă transparență ✓ Lipsă predictibilitate ✓ Dependență de serviciile poștale ✓ Lipsa posibilității de observare a procesului

Vot electronic ⁵³	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Creșterea flexibilității ✓ Economie de timp ✓ Costuri ulterioare scăzute de implementare ✓ Simplificarea unor proceduri 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Vulnerabilitatea mecanismului de votare ✓ Costuri inițiale ridicate de implementare (echipamente, rețea, securitate, semnături electronice etc.) ✓ Nevoie de aptitudini de a folosi mijloacele electronice ✓ Lipsa de încredere a cetățenilor în mecanism ✓ Nesiguranță legată de furnizorul IT
Vot prin mandat (prin-tr-o altă persoană desemnată)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nu necesită prezența fizică ✓ Numărare rapidă ✓ Extinderea mare a rețelei 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Posibilitate ridicată de nerespectare a voinei alegătorului ✓ Lipsa totală a respectării secretului votului
Vot anticipat (early-voting)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Perioadă mai lungă de votare ✓ Posibilitatea unui număr mai mare de persoane de a vota 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Asigurarea securității votului ✓ Costuri ridicate de administrare a secțiilor de votare

Despre autor:

Septimius PÂRVU este expert în reforma administrativă, bună guvernare și procese electorale. A colaborat cu trei dintre cele mai cunoscute organizații civice din România, și anume Asociația Pro Democrația, Expert Forum și Societatea Academică din România. De asemenea, acesta a coordonat trei campanii de observare a alegerilor la nivel național în 2012 și a lucrat ca cercetător, colaborând la elaborarea de publicații, ghiduri sau documente de analiză. În 2014 a coordonat un centru de asistență juridică pentru observatorii acreditați și cetățenii care și-au exprimat dreptul de vot la alegerile prezidențiale.

Asistenți de cercetare:

Cezara Gramă a absolvit Facultatea de Drept, Universitatea din București. A lucrat cu diferite organizații studențești în trecut și a absolvit în 2014 programul Lideri pentru Justiție al Fundației Konrad Adenauer. Colaborează cu Expert Forum (EFOR) ca asistent de proiect din anul 2014.

Răzvan Otelea lucrează împreună cu echipa Expert Forum (EFOR) din anul 2014. Este implicat în diverse proiecte de monitorizare a alegerilor, bună guvernare și advocacy.

Referințe:

- Recomandările OSCE/ODIHR, Limited Election Observation Mission 2009, OSCE/ODIHR Assessment Mission 2004
- Marieta Safta, *Necesitatea adoptării unui cod electoral în România*, www.ccr.ro/ccr0ld/relations/relations_int/safta.doc
- Expert Forum, *Procesele electorale în România, între improvizare și bune practici. Raport de monitorizare a alegerilor pentru Parlamentul European*, mai 2014, <http://expertforum.ro/procesele-electorale-in-romania-intre-improvizatie-si-bune-practici/>
- Propunere legislativă „Codul electoral”, http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?idp=6212

⁵³ Vezi Nadja Braun, *E-voting and external voting în Voting from Abroad. The International IDEA Handbook*, http://www.idea.int/publications/voting_from_abroad/upload/Voting_from_abroad.pdf; Iryna Susha, Manuel J. Kripp, *How to successfully implement internet voting? Strategic recommendations on overcoming remote e-voting challenges*, http://neu.e-voting.cc/wp-content/uploads/downloads/2012/03/2011-2-WP-Challenges_i-voting.pdf

- Recomandarea Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția), *Codul de bune practici în materie electorală. Linii directoare și raport explicativ*, CDL-AD (2002)023rev, www.coe.int
- <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-EL%282009%29023-e>
- http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?cam=2&idp=12035
- <http://www.cdep.ro/proiecte/2014/100/00/7/pl136.pdf>
- http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?cam=2&idp=8482
- Estonian National Electoral Committee, <http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/engindex/statistics>
- Nadja Braun, *E-voting and external voting* în *Voting from Abroad. The International IDEA Handbook*, http://www.idea.int/publications/voting_from_abroad/upload/Voting_from_abroad.pdf
- Iryna Susha, Manuel J. Kripp, *How to successfully implement internet voting? Strategic recommendations on overcoming remote e-voting challenges*, http://neu.e-voting.cc/wp-content/uploads/downloads/2012/03/2011-2-WP-Challenges_i-voting.pdf
- *Report on out-of-country voting*, adopted by the Council for Democratic Elections at its 37th meeting (Venice, 16 June 2011) and by the Venice Commission at its 87th Plenary Session (Venice, 17-18 June 2011), [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)022-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)022-e)
- UK Electoral Commission, <http://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/upcoming-elections-and-referendums/observing-elections-and-referendums>
- Recomandări incluse în *Code of Good Practice in Electoral Matters: Guidelines and Explanatory Report*, adopted by the Venice Commission at its 51st and 52nd sessions (Venice, 5-6 July and 18-19 October 2002), <http://www.venice.coe.int/>
- ODIHR, *Guidelines for Reviewing a Legal Framework for Elections*, 2nd edition, <http://www.osce.org/odihr/elections/104573?download=true>

VOTUL ELECTRONIC, O NECESITATE ÎN EPOCA TEHNOLOGIEI DIGITALE

Prof. univ. dr. Dragoș CHILEA

*Facultatea de Științe Economice, Juridice și Administrative
Universitatea „Petru Maior”, Târgu-Mureș*

Abstract:

The electronic vote is quite useful in the context of the information society, ensuring the correctness and the streamline of the effective process. But there is a series of obstacles which stay in the way of a widespread acceptance of the electronic vote, especially related to the failure of some of the features of a good voting system. The electronic vote represents one of the most expected applications of the new technologies, but also the most disputed lately, in several European states. In Europe, there were tested two types of systems – the electronic counting of votes and the electronic voting itself. But the vote is more than an action that can be facilitated by computers. It is probably the most important democratic process all citizens entitled to vote are expected to attend, and that will directly designate the ones chosen to lead the electors' destiny. In these conditions, it is understandable the vital aspect of the confidence in the electronic voting system.

Keywords: electronic voting, security issues, voting abroad, Estonian mode, implementation of the method

Abstract:

Votul electronic este cât se poate de util în contextul societății informaționale, deoarece poate asigura corectitudinea și fluidizarea procesului efectiv. Există însă o serie de obstacole care stau în calea unei acceptări pe scară largă a votului electronic, mai ales legate de neîndeplinirea unora dintre caracteristicile unui bun sistem de votare. Votul electronic reprezintă una dintre aplicațiile cele mai așteptate ale noilor tehnologii, dar și cele mai contestate în ultima perioadă în mai multe state europene. În Europa au fost încercate două tipuri de sisteme, unul, de numărare electronică a voturilor și cel de-al doilea, de vot propriu-zis electronic. Votul reprezintă însă mai mult decât o acțiune care poate fi facilitată de calculatoare, fiind, probabil, cel mai important proces democratic la care sunt așteptați să participe toți cetățenii cu drept de vot și care-i va desemna direct pe cei aleși să conducă destinele electorilor. În aceste condiții este de la sine înțeles aspectul vital al încrederii în sistemul electronic de vot.

Cuvinte-cheie: vot electronic, aspecte privind securitatea, votul în străinătate, modelul estonian, implementarea metodei

1. Votul electronic recomandat de Comisia Europeană

Dreptul de vot este un drept cetățenesc fundamental. Orice sistem de vot trebuie să îndeplinească cerințele legate de respectarea acestui drept fundamental: vot liber, secret, neinfluentat de presiuni în afara legii, egal și accesibil tuturor cetățenilor. Pentru ca acest lucru să funcționeze, sistemul electoral trebuie să fie unul performant și transparent.

În ultimii ani s-a vorbit mult despre un sistem electronic de votare. Notiunea de vot electronic este generică, reprezentând folosirea tehnologiilor digitale (echipamente, software, telecomunicații) în procesul de votare. Există o varietate de metode care intră în această categorie: folosirea de scanere pentru citirea buletinelor de vot, folosirea de terminale electronice în secțiile de votare și memorarea voturilor pe suport fizic (cartele perforate, de regulă), transmiterea directă a votului prin intermediul rețelelor de date.

În septembrie 2000, Comisia Europeană a lansat un proiect, numit „CyberVote”, prin care încuraja și recomanda votul electronic, argumentul principal fiind faptul că alegerile online pot fi ușor verificate și garantează secretul fiecărui vot. În cadrul acestui proiect, metoda de vot online a fost testată cu real succes în Suedia, Franța și Germania. Sistemul de vot electronic recomandat de Comisia Europeană a fost testat în perioada 2002-2003.

Conform „Aceproject”⁵⁴ prima dată votul electronic a fost folosit pe 11 decembrie 2002, în orașul francez Issy-les-Moulineaux, când 860 de alegători și-au ales reprezentanții în consiliul local. Al doilea test a avut loc în Germania, în perioada 13-15 ianuarie 2003, la Universitatea din Bremen, unde au avut

⁵⁴ Platforma Aceproject (The Electoral Knowledge Network) a fost înființată în 1998 ca ACE (Administrația și costul alegerilor). Rețeaua ACE (<http://aceproject.org/>) promovează procesele electorale credibile, transparente și cu accent pe durabilitate, profesionalism și încredere.

loc alegeri pentru trei organisme de conducere ale universității, în cadrul cărora 47 de studenți și-au exercitat dreptul de vot. Ultimul test a avut loc în Suedia, într-un district din Stockholm, între 27 și 30 ianuarie 2003. Aici, votul electronic se adresa, în special, persoanelor de peste 55 de ani, tocmai pentru a încuraja vârstnicii să vină la vot. La final, 226 de alegători au participat la scrutinul online.

2. Caracteristicile votului electronic

Votul electronic nu este diferit de cel tradițional, este doar mai eficient, confortabil și convenabil.

Acestea sunt avantaje importante într-o lume modernă, în care oamenii sunt constant ocupați, nerăbdători și vor ca lucrurile să se desfășoare rapid. Votul prin internet nu este o sarcină simplă. Este obligatoriu ca votarea și numărarea voturilor să fie realizate conform reglementărilor în vigoare, fiind necesară și asigurarea păstrării secretului votului, excludându-se orice posibilitate de falsificare. Fiecărui votant trebuie să i se permită să voteze doar o singură dată, iar numărarea voturilor trebuie să fie verificabilă și chiar repetabilă⁵⁵.

Votul prin internet prezintă o serie de avantaje, dar și dezavantaje, motiv pentru care multe state sunt reticente în aplicarea lui.

Printre avantajele⁵⁶ votului prin internet am putea enumera:

- alegătorul nu mai trebuie să se deplaseze la secția de votare, putând vota de acasă sau de la o altă locație cu acces la internet;
- reducerea costurilor;
- creșterea ratei de participare;
- creșterea ratei de participare a persoanelor cu dizabilități;
- creșterea ratei de participare a alegătorilor din diasporă.

⁵⁵ Chantal Enguehard, 2008, *Analyse des vulnérabilités de trois modes de vote à distance*, http://www.sciences.univ-nantes.fr/info/perso/permanents/enguehard/perso/Enguehard_Legalise2008.pdf

⁵⁶ Celeste Richard, Dick Hornburgh, Herbert Lin, 2006, *Asking the Right Questions about Electronic Voting*, Washington DC, The National Academies Press; <http://www.nap.edu/catalog.php?record_id=11449>

Printre dezavantajele⁵⁷ votului prin internet s-ar regăsi următoarele:

- lipsa de transparentă care poate conduce la neîncredere în sistem;
- problemele de securitate (atât cele legate de votul electronic în general, cât și cele specifice votului pe internet);
- secretul votului nu poate fi garantat;
- necesită un cadru legal adecvat;
- izolează alegătorul de procesul electoral;
- inegalități în materie de acces și obisnuința de a folosi internetul.

3. Votul electronic în România

În România numărul celor care merg la vot este într-o continuă scădere. Prezența la vot la alegerile prezidențiale din noiembrie 2014 a fost de 62,01%. Dincolo de dezamăgirea față de clasa politică, nu de puține ori s-a pus în discuție eficacitatea metodei tradiționale de votare și găsirea unor soluții pentru motivarea alegătorilor ca să-și exerceze dreptul de vot într-un număr cât mai mare. Scandalul votului de la alegerile prezidențiale din anul 2014 a generat discuții și în privința metodelor alternative de vot care ar fi putut eficientiza sistemul. Votul electronic a fost folosit în România o singură dată, în anul 2003, când Guvernul Năstase a adoptat oordonanță de urgență⁵⁸ pentru ca militarii din teatrele de operațiuni – Afganistan, Bosnia și Herțegovina, Irak și Kosovo – să poată vota mai ușor pentru revizuirea Constituției. Însă demersul a fost doar o excepție. Pentru acest sistem de vot a fost nevoie, pe lângă calculatoare conectate la internet, de certificate digitale și de un program informatic special pentru alegeri.

Astfel, militarii care voiau să voteze primeau un plic sigilat, ce conținea

⁵⁷ David Jefferson, Aviel D. Rubin, Barbara Simons, David Wagner, 2004, *Analyzing Internet voting security*, Communications of the ACM, vol. 47, no. 10, pp. 59-64; Adam Wierzbicki și Krzysztof Pietrzak, 2007, *Analyzing and Improving the Security of Internet Elections*, pp. 93-101

⁵⁸ OUG nr. 93/2003, publicată în M. Of. nr. 716/14 octombrie 2003

un user și o parolă care, odată introduse, duceau la afișarea unui buletin de vot electronic, iar opțiunea de vot, „Da” sau „Nu”, trebuia bifată prințr-un clic.

Prima inițiativă parlamentară pentru introducerea votului prin internet a apărut în România în anul 2007, dar nu a avut succes⁵⁹. „În contextul modernizării vieții sociale românești este necesară realizarea unor pași și în evoluția sistemului electoral”, susțineau reprezentanții acestei inițiative, în expunerea de motive invocând, printre argumente, „creșterea accesului tinerilor la procesul electoral”. Inițiativa legislativă a fost respinsă însă atât de Camera Deputaților, cât și de Senat. Pentru ca electorii să accepte este esențială și o largă conectivitate la internet a cetățenilor. În România, între anii 2007 și 2011 numărul conexiunilor la internet din locuințe a crescut de la 22% la 47%. Cifrele corespunzătoare la nivelul Uniunii Europene sunt 54 % și 73 %.⁶⁰ Totuși, nu este necesar să se voteze din locuința proprie, internetul devenind din ce în ce mai prezent și în viața publică.

4. Votul electronic pe plan internațional

Votul electronic a fost testat în numeroase țări din Europa și din lume, de cele mai multe ori cu succes. De exemplu, în Australia, primul scrutin electoral în care alegătorii au putut vota și online a avut loc în octombrie 2001, în cadrul alegerilor parlamentare. În alte câteva țări, cum ar fi Austria, Canada, Estonia, Franța, Germania, Japonia și Elveția, există prevederi legislative pentru votul electronic, fără prezență personală, de la distanță. În anul 2011, votul prin internet la nivel municipal se testa în Norvegia⁶¹.

Deși mai multe țări europene au testat diferite proiecte de vot electronic, Estonia este în prezent singurul membru al Uniunii

⁵⁹ <http://www.cdep.ro/proiecte/2007/800/70/5/pl875.pdf>

⁶⁰ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-SF-11-066

⁶¹ <http://www.regjeringen.no/en/dep/krd/prosjekter/e-vote-2011-project.html?id=597658>

europene care folosește această procedură pe scară largă.

La alegerile parlamentare estoniene din anul 2011, 24% dintre alegători au votat prin internet.⁶²

În Estonia infrastructura sistemului de vot prin internet este monitorizată constant de către experți pentru a securiza sistemul. Frauda la voturile exprimate electronic în Estonia, din 2005 până în prezent, a fost aproape nulă. În cazul Estoniei identificarea persoanei care votează se face pe baza cărții de identitate, care conține o serie de elemente de securitate, sub forma cipului încorporat. Pentru a putea vota pe internet, cetățenii estonieni trebuie să achiziționeze un dispozitiv, denumit „smart card reader”, care costă aproximativ 20 de euro. Aceasta se atașează la computer pentru a putea fi citită cartea de identitate a alegătorului cu ocazia identificării.⁶³

Succesul implementării sistemului de vot electronic în Estonia se datorează următoarelor patru elemente-cheie⁶⁴:

- ✓ accesul răspândit la internet;
- ✓ un cadru legislativ care reglementează clar toate activitățile în legătură cu internetul, inclusiv procesul de vot electronic;
- ✓ o cultură politică foarte favorabilă utilizării internetului în diverse activități politice și administrative;
- ✓ existența cărților de identitate care permit identificarea digitală a alegătorului.

Acest tip de vot se bazează foarte mult pe încredere. Trebuie să crezi că alegătorul care votează de acasă este independent. Dacă nu există această încredere în sistemul electoral, cum se întâmplă în Ucraina, de exemplu, sistemul va fi atacat și nu va funcționa.

⁶² <http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/engindex/statistics>

⁶³ CEDITI, *The Digital Signature*, http://www.cediti.be/ileadmin/content/smart_card_reader.jpg

⁶⁴ Alexander H. Trechsel, Michael R. Alvarez, 2008, *Internet Voting in Estonia*, Voting Technology Project, Working Paper # 60, http://vote.caltech.edu/drupal/iles/working_paper/vtp_wp60.pdf

O altă soluție pentru un vot electronic eficient ar fi aceea adoptată de Brazilia, unde s-a introdus votul electronic cu cabină de vot. Alegătorul intră în cabina de vot, se autentifică printr-un card electronic, votează și pleacă. Un astfel de sistem electronic necesită totuși deplasarea alegătorului la secțiile de votare. Beneficiile votului electronic cu prezență la secții de votare sunt în primul rând cele ce privesc timpul redus de votare și centralizarea rapidă a datelor. Nu este nevoie de exit-polluri, deoarece serverele fac centralizarea permanentă.⁶⁵

Sistemul ar asigura o fluidizare mult mai mare a procesului de votare, mai ales în cazul cozilor interminabile de la secțiile de votare din diasporă.

Un proiect asemănător funcționează în Belgia încă din anul 1991, iar din anul 1999 a fost extins pe scară largă. Sistemul este însă unul indirect, întrucât servește ca un aparat de marcare a buletinelor de vot, care sunt ulterior introduse într-o urnă, fiind înregistrate automat. Astfel, în caz de controverse, aparatul poate renunța la numărarea voturilor.

Începând cu anul 2003, în Elveția, votul electronic a fost adoptat într-o manieră treptată. În prezent aproximativ 30% din corpul electoral are posibilitatea de a recurge la acest procedeu. Procesul electronic de votare al cantonului Geneva are ceva specific datorită materialelor necesare votului, care sunt expediate în prealabil. Același procedeu este folosit și în Catalonia⁶⁶.

Alegătorul primește prin poștă o „carte de alegător” temporară, care conține atât o serie formată din 16 cifre, cât și un cod secret format dintr-o combinație de cinci caractere. Atât seria, cât și codul sunt generate aleatoriu și nu pot fi reutilizate.

În cazul în care o asemenea metodă ar fi implementată în România (și cu atât mai mult în cazul în care ea s-ar aplica pentru votul diasporăi), trebuie rezolvate o serie de probleme majore, atât de natură logistică, cât și de imagine. Pe de o parte, este vorba de a ne

⁶⁵ Pedro A. D. Rezende 2004, *Electronic Voting Systems: Is Brazil ahead of its time?*, DIMACS voting workshop, Rutgers University, Piscataway, NJ, <http://www.cic.unb.br/docentes/pedro/trabs/election.htm>

⁶⁶ Riera & Cervello, 2004, *Experimentation on Secure Internet Voting in Spain*, pp. 91-100

asigura că procesul de generare și trimitere a acestor coduri este cu adevărat eficient și lipsit de orice fel de influență politică. Pe de altă parte, trebuie câștigată încrederea alegătorilor într-un asemenea sistem. Nu este suficient ca sistemul să fie funcțional, rapid și corect, trebuie ca și alegătorii să fie convinși de acest fapt.⁶⁷

Irlanda a început să introducă votul electronic în 2002, dar apoi a renunțat din cauza suspiciunilor legate de frauda informatică. Un raport al unei comisii independente privind votul electronic din anul 2006 a amânat aplicarea votului electronic, considerându-se că nu se poate recomanda folosirea acestuia. Raportul a cerut o îmbunătățire, ce a vizat nu mai puțin de opt direcții principale, de la adoptarea unor măsuri de securitate adecvate până la înlocuirea softului folosit pentru îndeplinirea tuturor criteriilor impuse.

Marea Britanie, la rândul ei, a încercat procedeul în anumite alegeri locale, dar guvernul a anunțat că nu dorește generalizarea acestuia.

În Spania, Italia și Portugalia a fost testat în cazuri limitate, dar nu a fost adoptat prin lege.

După o dezbatere prelungită, Franța a permis votul prin corespondență (inclusiv prin mijloace electronice) și în cazul alegerilor prezidențiale, dar și al referendumului, până atunci procedeul fiind limitat la alegerile parlamentare.

De asemenea, în SUA se poate vota electronic sau prin corespondență. Totodată, varianta votării cu ajutorul telefonului mobil are potențialul de a avea un succes și mai mare. Președintele Barack Obama a propus implementarea votării cu ajutorul smartphone-ului înainte de alegerile din 2012. Un sondaj efectuat a arătat că 60% dintre americani ar vota astfel dacă ar exista posibilitatea.

⁶⁷ Toma Burean, Florin Feșnic, Carmen Greab și Iulia Georgescu, *Implementarea unor metode de vot alternative în România între necesitate, utilitate și fezabilitate. Reprezentarea diasporei și votul românilor din străinătate*, Fundația Soros România, mai 2009, pp. 76-88

În Germania, Tribunalul Constituțional Federal din Karlsruhe a invalidat integral utilizarea votului electronic în martie 2009, considerând că acest procedeu nu garantează, pe deplin, corectitudinea și secretul votului. Sistemul a fost experimentat pentru prima dată în Germania în anul 1999, la alegerile europene, apoi la alegerile locale, dar și la cele legislative în câteva landuri, între anii 2006 și 2008. După decizia Tribunalului Constituțional Federal votul electronic nu a mai fost aplicat la alegerile din Germania.

Același lucru se petrecuse cu un an înainte în Olanda. Marele val de neîncredere în votul electronic, care s-a răspândit în Europa, a pornit chiar din Olanda. Un grup civic intitulat „Wij vertrouwen stemcomputers niet” (WVSN), care înseamnă „Nu ne încredem în mașina de vot”, a reușit să scoată în evidență o serie întreagă de vulnerabilități ale mașinii de vot Nedap⁶⁸, utilizată în Olanda, Germania și Franța. Mai mult, grupul a demonstrat cum emisiile de unde radio de la aceste mașini de vot pot fi interceptate de la câțiva metri distanță, putându-se afla cu cine s-a votat. Pe fondul acestor discuții, Olanda a abandonat votul electronic în anul 2008 în toate variantele sale, până la găsirea unor tehnici care să prezinte o deplină încredere. Una dintre lectiile eșecului mașinilor de vot electronic în Olanda este aceea că, înainte de a fi utilizată, orice metodă nouă de vot trebuie îndelung testată și evaluată atât de suporterii, cât și de critici.⁶⁹

5. Concluzii

O condiție absolut necesară pentru introducerea votării pe internet este asigurarea unui cadru legal și instituțional adecvat, precum și a unei infrastructuri corespunzătoare. La fel ca și alte state care au renunțat sau au amânat aplicarea unui sistem electronic de vot, România nu este încă pregătită pentru o astfel de modalitate.

⁶⁸ Nedap este o companie olandeză cu activități tehnologice în diverse domenii precum: educație, sisteme electorale, sănătate, sisteme de management.

⁶⁹ Leontine Loeber, 2008, *E-Voting in the Netherlands; from General Acceptance to General Doubt in Two Years*, http://www.e-voting.cc/static/-evoting/iles/Session01_Leontine-Loeber.pdf

Avem nevoie, mai întâi, de reforme care să aducă ulterior o mai bună implementare a acestor metode de vot electronic. Reformele ar trebui să vizeze o evidență indubitabilă a populației, introducerea unor cărți de identitate cu date de identificare încorporate sub forma cipului electronic, investiții în

infrastructură și, nu în ultimul rând, creșterea gradului de încredere a populației în modul de funcționare a instituțiilor statului. O soluție mai realistă ar fi aceea ca votul electronic să devină o constantă în țările Uniunii Europene și, pe cale de consecință, România să fie nevoită să se alinieze legislației europene și în această materie.

Despre autor:

Dragoș CHILEA este avocat și profesor universitar doctor la Universitatea „Petru Maior”, Facultatea de Științe Economice, Juridice și Administrative, Departamentul de drept și administrație publică, specializarea drept internațional. A publicat o serie de cărți de specialitate la edituri consacrate din țară, recunoscute CNCS, și din străinătate, precum și articole ori studii în reviste științifice cu prestigiu în domeniul științelor juridice sau indexate în baze de date internaționale.

Referințe:

- Celeste Richard, Dick Hornburgh, Herbert Lin, 2006, *Asking the Right Questions about Electronic Voting*, Washington DC, The National Academies Press
- Chantal Enguehard, 2008, *Analyse des vulnérabilités de trois modes de vote à distance*
- David Jefferson, Aviel D. Rubin, Barbara Simons, David Wagner, 2004, *Analyzing Internet voting security*, Communications of the ACM
- Leontine Loeber, 2008, *E-Voting in the Netherlands; from General Acceptance to General Doubt in Two Years*
- Pedro A. D. Rezende, 2004, *Electronic Voting Systems: Is Brazil ahead of its time?*
- Riera & Cervello, 2004, *Experimentation on Secure Internet Voting in Spain*
- Toma Burean, Florin Feșnic, Carmen Greab și Iulia Georgescu, 2009, *Implementarea unor metode de vot alternative în România între necesitate, utilitate și fezabilitate, Reprezentarea diasporei și votul românilor din străinătate*, Fundația Soros România
- Alexander H. Trechsel, Michael R. Alvarez, 2008, *Internet Voting in Estonia*
- Adam Wierzbicki și Krzysztof Pietrzak, 2007, *Analyzing and Improving the Security of Internet Elections*

ELECTORAL CODE AND IMPLEMENTATION OF THE STATE REGISTER OF VOTERS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Pavel CABACENCO
Election Management Expert

Abstract:

The article examines the evolution of the voter lists in the Republic of Moldova and the amendments to Electoral Code related to the voter registration. The Electoral Code of Moldova has been constantly amended. Recent modifications represent a positive development empowering the Central Electoral Commission with responsibility for the voter lists. It will provide a better control and organization of the update and verification of the voter lists. Finally, such measures as the implementation of the State Register of Voters and the use of the unique identification number in the voter lists reduce the possibility of multiple voting and contribute to the improvement of the voter registration process.

Keywords: vote, voter lists, Register of Voters, Electoral Code

Abstract:

Articolul examinează evoluția listelor electorale din Republica Moldova și modificările Codului Electoral privind îmbunătățirea acestora. Codul Electoral al Republicii Moldova a fost amendat constant. Modificările recente ale Codului Electoral reprezintă o evoluție pozitivă și țin de împărtășirea Comisiei Electorale Centrale ca instituție unică responsabilă pentru listele electorale. Acest fapt asigură un control mai bun și o mai bună organizare a procesului de actualizare și verificare a listelor electorale. În final, măsuri precum implementarea Registrului Electronic al Alegătorilor sau indicarea în listele electorale a numărului unic de identificare a cetățeanului scad posibilitatea de vot multiplu și contribuie la eficientizarea procesului de înregistrare a votanților.

Cuvinte-cheie: vot, listă electorală, registrul electronic al alegătorilor, cod electoral

Voter registration is one of the most important tasks of the election administrators.

Conducted in an inclusive and transparent manner, voter registration allows eligible voters to exercise their fundamental civil right to vote and brings legitimacy to the electoral process. Inaccurate voter register may significantly decrease citizens' trust in elections and reduce confidence in election results.

Well structured legal framework for voter registration is one of the minimum conditions for meeting international standards in elections and a safeguard against attempts to manipulate the process. It should define eligibility requirements for voting, the procedures for updating and reviewing voter lists and the provisions for protection of personal data. The legal framework should provide the mechanism for avoiding omission of voters from the voter lists, registration of persons who legally should be deprived of the right to vote, double and multiple registrations of voters.

Electoral reforms taking place in the new democracies often focus on the voter registration. New technological solutions to the old problems of the voter register are getting more popularity within election administrators. However none of the technological improvements is possible or will have an expected result without a properly developed legal framework.

Over the past ten years, the voter register in the Republic of Moldova has undergone considerable change. It evolved from a locally compiled, paper based and handwritten voter list to a centralized electronic State Register of Voters (SRV) managed by the Central Electoral Commission (CEC). The recent parliamentary elections in Moldova, which took place on 30 November, was the first time the newly created SRV was implemented in all polling stations across the country.

The quality of the voter lists has been a long-standing issue in Moldova. According to OSCE/ODIHR election observation missions reports, the degree of

accuracy and completeness of the voter lists has been a subject of concern during all past elections in Moldova. Voter lists were characterized as "not accurate", "problematic", lacking "uniformity and an adequate legal framework" and having "potential risk for double voting". Allegations of voter registration fraud became one of the triggers of Moldova's "Twitter Revolution" in April 2009 and led to the snap elections and considerable shift of power.

Current implementation of the SRV is the result of decades of constant reformation and improvement of the voter registration system in Moldova. This has been led by the Central Electoral Commission in collaboration with international partners and other stakeholders.

To overcome the shortcomings of the voter registration system in Moldova, OSCE/ODIHR election observation missions have recommended "a more automatic coupling to an appropriate citizens register", creation of "republic-wide database to prevent potential multiple registrations", establishment of the "central voter register" containing "voters' personal identification numbers", elaboration of "clear procedure... in the election code in order to redress mistakes and omissions in voter lists", and to have a "clear division of responsibilities for the maintenance and update of voter lists" between all responsible agencies.

Following the OSCE/ODIHR recommendations, the Central Electoral Commission adopted a technological approach to address the shortcomings of the voter register. In 2004 the President of Moldova issued a Decree on the development of an "Electronic Moldova" strategy to promote strengthening "electronic" democracy by insuring access of those responsible for voter lists to statewide voter registration data and implementation of electronic voting. In May 2008, another important step was taken when the Moldovan Parliament adopted Law No. 101-XVI on the Concept of State Automated Information System "Elections"

(SAIS “Elections”). The overall objective of SAIS “Elections” was to automate all election management functions.

The voter lists component of SAIS “Elections” has been considered fundamental to the system. It was envisaged that all polling stations in the country would be equipped with computers connected in real time to the SAISE’s voter list module. Each voter would be marked in the system as having voted in order to prevent multiple voting. Unfortunately, the Concept did not provide sufficient description of procedural aspects of the process. It was expected that details on the practicalities of the system’s functioning would be reflected in additional legislation and would require amendments to the Electoral Code of Moldova.

The Electoral Code of Moldova was adopted in November 1997, six years after the country became independent. The adoption of the Electoral Code constituted a serious improvement and step forward insuring the integrity of the electoral process. After the 1998 parliamentary elections, the OSCE/ODIHR election observation mission stated in its report that it highly appreciated the development of the Code and that it “provides a good improvement” and guarantees “that all technical arrangements are the same in all types of elections”. However, while considering the Electoral Code good enough to provide an adequate basis for the conduct of democratic elections, the OSCE/ODIHR also recommended further improvement to the Code as some important aspects continued to be not sufficiently regulated.

The Electoral Code has undergone several revisions since its adoption. The first amendments to the Electoral Code were made shortly after the 1998 elections. During the next 15 years, it was amended 45 times. Substantial changes to voter registration provisions were introduced in 2010 by defining the role and purpose of the SRV and making one institution, the CEC, responsible for voter lists. While these amendments had the CEC assuming responsibility for the SRV in 2011, the CEC later requested and was granted a postponement of their sole responsibility

until 2015. The most recent amendments to the Electoral Code were made in April 2014 and included among other things a prohibition on the use of ex-Soviet passports for voter identification purposes and moved the implementation of a centralized SRV from 2015 to 2014.

These new provisions of the Electoral Code addressed past concerns on the voter registration system. In particular, problems with the lack of uniformity in the voter lists and how they were compiled, maintained, and shared with polling stations were targeted.

Prior to 2014, compilation and maintenance of voter lists was the responsibility of the local public authorities. The CEC played a “coordination” role providing local authorities with updates of voter data from the State Register of Population, which is administrated by the Ministry of Information Technology and Communication. The CEC had little control over the process. It was up to local public authorities whether they used the information provided by the CEC or not. Updating procedures and formatting of voter lists varied widely across the country. The decentralized nature of the voter registration system affected the quality of the voter lists. It was difficult to check systematically for duplicates and other errors as not all local authorities would send their voter lists to CEC and formats of the voter lists submitted would differ from one local authority to another.

According to new provisions of the Electoral Code, compilation and maintenance of the voter lists is now firmly the responsibility of the Central Electoral Commission through the SRV. As noted above, the SRV is a fundamental part of the SAIS “Elections”, a unified integrated information system, and contains data about Moldovan citizens who have reached the age of eighteen. Data for the SRV is extracted periodically from the State Register of Population with local public authorities still involved in the process of voter list compilation, but only during the allocation of voters to the polling stations.

Another considerable improvement is the use of a unique identifier – the IDNP (Identification Number of a Natural Person) in the voter lists. The use of the IDNP significantly improves the capacity for matching and analyzing voter registration data, helps to identify multiple records, and assign each voter to only one polling station.

In line with the Regulation on the work of the Precinct Electoral Bureaus and Regulation on the SRV adopted by the CEC in October and November 2014, the SRV was used for voter verification on Election Day. Two computers with online permanent access to the SRV were installed at each in-country polling station. All voters were verified by the SRV operators before taking the ballot and marked as “voted” after casting the vote.

An on-line connection for all polling stations to the SRV gave citizens the possibility to vote without an official “residence” and eliminated the possibility of multiple voting using supplementary voter lists. The Code still provides for circumstances in which voters can be added to supplementary voter lists – an issue which have proved problematic and commented upon critically in all previous OSCE/ODIHR reports. Now that verification of voters has

been done in “real-time” at each polling station, the fear of multiple voting has faded.

While implementation of the SRV is an important step forward, there are still shortcomings in the system and work on the voter register is not finished. There are few lessons that can be learned from the first time implementation of the SRV. According to the Statement of Preliminary Findings and Conclusions of the International Election Observation Mission, “introduction of the SRV would have benefited from more timely adoption and development of comprehensive instructions and information”. Thus it is important that elaboration and adoption of any further regulatory acts happen long before the next elections.

Consideration should be given to creation of the mechanism for assigning voters to correct polling stations; to development of a regulatory framework which will provide for feedback to the State Register of Population following the verification and update of data from the SRV; to elimination of the shortcomings related to the protection of the personal data and elaboration of detailed procedures regulating the work of the SRV operators on the Election Day.

About the author:

Pavel CABACENCO has over 10 years of experience as a scholar and practitioner in the field of democratization and electoral processes. He has been engaged as an election expert in a number of countries in Europe and Asia on behalf of organizations like IFES, OSCE/ODIHR, UNDP and Council of Europe.

Mr. Cabacenco currently works as IFES Election Management Specialist in Pakistan.

He holds a Master’s Degree in Political Sciences from Moldova State University and an Advanced Diploma in Effective Electoral Assistance from ISPI.

References:

- Codul Electoral al Republicii Moldova, <http://lex.justice.md/md/312765/>
- Rapoarte asupra activității Comisiei Electorale Centrale, anii 2007-2013, <http://www.cec.md/index.php?pag=news&id=1065&l=ro>
- Raport privind desfășurarea Conferinței „Listele electorale – bază pentru crearea Registrului de stat al alegătorilor”, noiembrie 2012, <http://www.cec.md/index.php?pag=news&id=1065&l=ro>
- OSCE/ODIHR Election Observation Mission Reports 1996-2014, <http://www.osce.org/odihr/elections/moldova>
- Assessment of the State Automated Information System “Elections” (SAISE) and of the Voter Registration System, OSCE/ODIHR, March 2012, <http://www.osce.org/odihr/92207>

VOTUL PRIN INTERNET ÎN PERSPECTIVA ADOPTĂRII UNUI COD ELECTORAL

Vlad TOBĂ

Consilier, Autoritatea Electorală Permanentă

Abstract:

Given the complexity and fast-paced dynamic of modern society, citizens often found themselves either neglecting or being denied the fundamental right to vote. This calls for technology to improve voting along with anything that might be required.

Introducing electronic voting and the associated devices can only be accomplished while observing the fundamental principles of democracy and the political, social and economic climate of the nations. Only then the efficiency of such system, the needs of the subjects and the question of trust could be quantified.

Keywords: electronic voting, security issues, Electoral Code

Abstract:

Având în vedere evoluția și dinamica societății, cetățenii se află de multe ori în situația de a neglija sau se află în imposibilitatea de a-și exercita un drept fundamental, și anume dreptul de vot. Acest lucru a determinat apariția ideii de a tehnologiza sistemul de votare, cu toate implicațiile necesare.

Introducerea sistemelor și dispozitivelor electronice se poate realiza doar cu respectarea unor principii bine definite, ținându-se cont de numeroase aspecte referitoare la contextul politic, social economic al statelor. Doar în acest fel se poate vorbi despre eficiența sistemului, despre satisfacerea nevoilor cetățenilor și despre mărirea încrederii în instituțiile statului.

Cuvinte-cheie: vot prin internet, aspecte privind securitatea, cod electoral

Conform Codului bunelor practici în materie electorală, „votul electronic poate fi utilizat numai dacă este sigur și fiabil. Persoanele cu drept de vot trebuie să beneficieze de posibilitatea de a obține confirmarea voturilor și, în caz de necesitate, de a le modifica, respectând principiile votului secret; sistemul în cauză trebuie să fie transparent”⁷⁰.

Votul electronic presupune un proces extrem de complex care cuprinde exercitarea propriu-zisă a dreptului de vot, precum și înregistrarea, verificarea și numărarea voturilor prin intermediul unor instrumente electronice. În doctrina de specialitate s-a menționat că votul electronic se poate realiza prin mai multe modalități:

a) *direct recording electronic (DRE)* – presupune existența unui aparat electronic care este activat de către persoana care își exercită dreptul la vot. Toate voturile cetățenilor sunt înregistrate pe respectivul aparat, întrucât acesta beneficiază de un card de memorie, acestea urmând a fi centralizate de către autoritatea statală competentă;

b) *electronic ballot printers (EBP)* – sistem asemănător cu DRE, care presupune existența unor buletine de vot electronice;

c) *internet voting system* – presupune exercitarea dreptului de vot de către cetățeni fie la anumite dispozitive electronice publice, fie prin intermediul computerelor personale. Voturile vor fi transferate la un server public pentru a putea fi centralizate.

Analizând în detaliu fiecare dintre aceste modalități vom constata că toate prezintă atât avantaje, cât și dezavantaje. Nu se poate discuta despre un sistem de votare electronic perfect.⁷¹

Tocmai acesta este motivul pentru care statele trebuie să țină cont de contextul economic, social, dar și de cadrul legal pentru a se putea realiza implementarea acestuia.

⁷⁰ Codul bunelor practici în materie electorală – Linii directoare și raport explicativ privind alegerile adoptate de către Comisia de la Venetia în cadrul celei de-a 51-a sesiuni plenare (Venetia, 5-6 iulie 2002), <http://www.mmpsf.gov.md/file/tratate/CDL-AD%282002%29023rev--rom.pdf>

⁷¹ Institutul Internațional de Democrație și Asistență Electorală (IDEA) Introducerea în votul electronic – Considerații esențiale

Votul prin internet

Pentru prima dată, votul prin internet a fost utilizat în Statele Unite ale Americii, în anul 2000,⁷² fiind din ce în ce mai promovat în ultimii ani. În prezent există 14 state în care a fost folosit, cu precizarea că Estonia este singura țară care oferă această posibilitate întregului electorat.

Analizând practica celorlalte state, se poate deduce că acestea fie au încetat să mai folosească această modalitate, fie nu a existat o atitudine constantă în acest sens.

Această modalitate de votare reprezintă o măsură pe care statele ar putea să o adopte pentru a favoriza cetățenii care nu se pot prezenta la secțiile de votare în ziua alegerilor.

Cu toate acestea, implementarea respectivului sistem de votare necesită o implicare considerabilă a autorităților statale competente, pentru a se putea crea un anumit mediu tehnic propice votării. Utilizarea tehnologiei poate intra în contradicție cu legile electorale aflate în vigoare, în anumite situații fiind necesară adoptarea unor dispoziții legale noi pentru a se putea crea un cadru legal favorabil votului prin internet. Astfel, trebuie luat în considerare faptul că sunt necesare modificări și ale altor legi, care se află în strânsă legătură cu legile electorale, cum ar fi codurile penale, legile privitoare la securitatea informației, legile administrative.

Trebuie stabilite anumite standarde care să ofere cetățenilor protecția datelor personale, a opțiunii formulate, precum și posibilitatea acestora de a-și putea analiza și, eventual, modifica această opțiune⁷³.

În acest sens, în SUA, prin actul denumit HAVA (Help America Vote Act)⁷⁴ se stabilesc anumite standarde care privesc

⁷² Institut Național Democratic al Statelor Unite ale Americii, *Monitorizarea tehnologiilor electronice în procesul electoral*.

⁷³ Între anii 2002 și 2004, Consiliul Europei a elaborat Recomandarea Rec (2004)11 care conține anumite recomandări juridice, tehnice și organizatorice privind votul electronic. Aceasta este disponibilă la adresa: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=778189>.

⁷⁴ http://www.eac.gov/assets/1/workflow_staging/Page/41.pdf

modul de funcționare, accesul, dar și felul în care statele primesc fonduri pentru a perfecționa echipamentele de votare prin internet. Cu toate acestea experții în materie electorală exprimă o oarecare reticență cu privire la votul prin internet, încărcat nu îl consideră o modalitate viabilă de votare electronică⁷⁵.

DOMENIUL DE APLICARE LA NIVEL EUROPEAN

Estonia

Votul prin intermediul internetului a fost utilizat pentru prima dată în anul 2005 la alegerile locale, când peste 9.000 de persoane au folosit acest sistem. De la introducerea acestuia se poate observa o creștere semnificativă a numărului cetățenilor care îl folosesc:

- la alegerile parlamentare din anul 2007, peste 30.000 de alegători;
- la alegerile pentru Parlamentul European din anul 2009, peste 58.000 de alegători, în timp ce la alegerile locale din același an, aproximativ 108.000 de alegători;
- la alegerile locale din anul 2013 și-au exercitat dreptul de vot prin intermediul internetului 133.088 de cetățeni.

Votarea prin intermediul internetului este o modalitate suplimentară, nefiind obligatorie.

Contextul politic

Estonia este o republică parlamentară în care puterea legislativă este exercitată de un parlament unicameral care beneficiază de un mandat de patru ani. Parlamentul are 101 membri care sunt aleși de pe liste electorale din cele 12 circumscripții electorale. Președintele este ales de către Parlament (Riigikogu) pentru un mandat de cinci ani. Prim-ministrul este numit de către Președinte, fiind necesarăprobarea Parlamentului.

Contextul administrativ

Alegerile sunt organizate pe mai multe niveluri și presupun o colaborare între

⁷⁵ Pentru mai multe informații puteți consulta lucrarea realizată de David Jefferson, Aviel D. Rubin, Barbara Simons, David Wagner, *A Security Analysis of the Secure Electronic Registration and Voting Experiment*.

mai multe instituții statale: Comisia Electorală Națională, 15 comitate, două comisii electorale locale⁷⁶, 625 de divizii ale comitatelor. Chiar dacă statul este împărțit în 12 circumscripții electorale, existența comisiilor electorale locale determină împărțirea administrativă în 15 județe.

Contextul social

Comisia Electorală Națională realizează în permanență campanii de promovare a propriei activități, precum și de educare a electoratului. Aceste campanii presupun colaborări cu ziare naționale, înregistrarea de clipuri, inclusiv în limba rusă. De asemenea, Comisia Electorală Națională folosește ca modalități de comunicare Facebook, Twitter, Youtube.

Contextul legislativ

Cadrul legal oferă posibilitatea organizării și desfășurării alegerilor cu respectarea tuturor principiilor democratice, a prevederilor OSCE și a acordurilor internaționale, însă se observă o insuficiență în materia votului prin internet. Acest cadru presupune o coroborare a dispozițiilor legale din Constituția adoptată în anul 1992, Legea electorală adoptată în anul 2002, precum și Codul penal și Legea finanțării partidelor politice. Au existat de asemenea anumite modificări ale Legii electorale în anul 2007, printre care se poate menționa majorarea perioadei de exercitare a dreptului de vot prin internet de la 3 la 7 zile.

Legea electorală stabilește cadrul legal cu privire la exercitarea votului prin internet și cu privire la numărarea voturilor astfel exprimate. Aceasta este completată de un decret adoptat de către Comisia Electorală Națională și de un ghid care conține instrucțiuni detaliate ale procesului electoral. Deși Legea electorală menționează faptul că voturile exprimate prin intermediul internetului pot fi invalidate⁷⁷ de către Comisia Electorală Națională, nu se specifică în mod concret pe ce considerente și în ce circumstanțe se poate realiza acest lucru.

⁷⁶ În orașele Tallinn și Tartu

⁷⁷ Articolul 73 alin. (1) din Legea electorală

Procedura de votare

Aceasta cuprinde 5 etape: testarea, configurarea sistemului de votare, conduită de vot, numărarea și distrugerea datelor personale. Biroul pentru înregistrarea populației realizează listele electorale și trimite cardurile cu datele de identificare oricărui cetățean cu drept de vot, care și-a manifestat intenția de a vota, cu cel puțin 30 de zile înaintea datei votării. Cererile formulate cu scopul de a se corecta anumite greșeli cu privire la datele personale pot fi depuse la primării sau la secretariatele de stat cel mai târziu în ziua alegerilor⁷⁸. Modificările sunt realizate de către Biroul pentru înregistrarea populației și sunt transmise diviziilor de comitate prin intermediul autorităților guvernamentale.

Pentru a se evita presiunea și alte inconveniente care ar putea să apară (de exemplu influența anumitor persoane⁷⁹) fiecare alegător poate să voteze de câte ori dorește, luându-se în considerare ultimul vot exprimat. Fiecare cetățean primește un card care conține un cod de identificare. Acesta trebuie să deschidă aplicația informatică de pe site-ul oficial al Comisiei Electorale Naționale. În momentul în care se exercită votul, acesta este codificat și transmis unui server național. Serverul are capacitatea de a centraliza și număra toate voturile.

Ca urmare a unor recomandări exprimate de OSCE/ODIHR, în Legea electorală au fost operate două modificări față de alegerile parlamentare din anul 2007. În primul rând, aplicația informatică a fost refăcută de către Cybernetica AS astfel încât aceasta reprezintă un program separat, nefiind integrată în browserul de internet. În al doilea rând, votanților le-a fost oferită posibilitatea de a vota prin intermediul telefonului mobil. Astfel, acestora li se furnizează o cartelă SIM cu un cod unic de înregistrare. Numărarea voturilor are loc în prezența membrilor Comisiei Electorale

Naționale, a observatorilor interni și internaționali. Un moment extrem de important este reprezentat de distrugerea datelor personale, precum și a altor echipamente care au legătură cu procesul de votare.⁸⁰ Această etapă are loc după numărarea voturilor, asigurându-se secretul votului, precum și securitatea votării. Distrugerea datelor personale are loc în prezența membrilor Comisiei Electorale Naționale, a observatorilor interni și internaționali.

Elveția

Contextul politic

Elveția beneficiază de un sistem politic unic, dominat profund de principiul descentralizării, precum și de cetățeni foarte activi în mediul politic. Membrii Adunării Federale – instituție bicamerală – sunt cetățeni care își desfășoară activitatea politică cu caracter subsidiar. Deciziile politice sunt luate la nivelul fiecărui canton. Activitatea politică desfășurată în Elveția a făcut anterior obiectul unei analize realizate de către OSCE / ODIHR în anul 2007, specificându-se că aceasta s-a realizat „cu respectarea principiilor democratice” și „reflectă încrederea publică”. Cu toate că OSCE / ODIHR a făcut anumite recomandări cu privire la desfășurarea procesului electoral, o serie de probleme au rămas nerezolvate.⁸¹

Contextul administrativ

Elveția este o confederație împărțită în 26 de cantoane. Fiecare canton are competență în desfășurarea propriilor alegeri. Guvernul federal este cel care stabilește anumite detalii cu o importanță minoră, în timp ce procedura detaliată, precum și implementarea acesteia sunt stabilite de fiecare canton în parte. Deși legislația electorală federală prevede un cadru general în materie electorală în conformitate cu OSCE, acesta nu se manifestă la nivelul cantoanelor în anumite

⁷⁸ La alegerile din 4 februarie 2011 au fost înregistrați 912.565 de alegători. După corectările care au fost operate inclusiv în ziua alegerilor numărul alegătorilor a fost de 913.346.

⁷⁹ <http://www.ifes.org/Content/Publications/Books/2013/Implementing-and-Overseeing-Electronic-Voting-and-Counting-Technologies.aspx>

⁸⁰ Sunt distruse CD-urile, precum și alte instrumente de stocare a informației, hard disk-urile, codurile de identificare, serverul SSL.

⁸¹ *Implementation of Recommendations of the OSCE/ODIHR 2007 Election Assessment Mission*

segmente de bază cum ar fi campania electorală, finanțarea partidelor politice, rolul mass-mediei (de exemplu în anumite cantoane candidaților li se oferă o perioadă mai lungă pentru campania electorală). De asemenea, legislația electorală nu conține anumite dispoziții cu privire la observatorii internaționali, însă nu este prevăzută nicio interdicție în acest sens.⁸²

Ideea votului prin internet a apărut în anul 2000 în Geneva, însă s-a materializat abia în anul 2008. Cercetătorii din domeniu au explicat acest decalaj temporal prin faptul că este necesară o perioadă de assimilare a informației de către persoanele cu drept de vot, existând o oarecare reticență cu privire la trecerea de la sistemul clasic de votare la exercitarea votului prin internet.

În anul 2002, cu permisiunea Consiliului Federal⁸³, a fost modificată Legea federală privind drepturile pentru a se putea permite introducerea sistemelor pilot privind votul prin internet. Inițial au fost create două sisteme pilot de votare. Legea a prevăzut o limitare, în sensul că maximum 10% din electorat poate să își exerce dreptul de vot prin internet. În conformitate cu aceste dispoziții, Guvernul Federal a permis cetățenilor care aveau domiciliul în patru dintre cele 26 de cantoane să voteze prin internet, și anume Aargau, Basel-Stadt, Graubünden și St. Gallen, pentru alegerile privind Consiliul Național. Au fost utilizate două sisteme diferite: pentru Aargau, Graubünden și St.Gallen, *sistemul de consorțiu* gestionat de societatea privată UNISYS⁸⁴, și *sistemul din Geneva*, folosit în cantonul Basel-Stadt⁸⁵. Ambele sisteme s-au

bucurat de un efect pozitiv, ele fiind utilizate în toate ciclurile de alegeri de la acel moment și reflectând încrederea de care se bucură din partea electoratului. Alegerile din anul 2011 au fost considerate de către autoritățile statale ca fiind o puncte determinantă cu privire la extinderea votului prin internet și în restul cantoanelor.

Contextul legislativ

Dispozițiile în materia votului prin internet sunt furnizate de articolul 8 din Legea federală privind drepturile politice, fiind detaliate în articolul 27 din Decretul federal privind drepturile politice. Aceste dispoziții pun accentul pe secretul, transparența, dar și pe securitatea în materie.

Majoritatea cantoanelor au operat anumite modificări legislative pentru a se putea aborda în mod detaliat problemele care pot apărea cu privire la votul prin internet. Fiecare canton este responsabil pentru modul în care își organizează propriile alegeri, indiferent dacă sistemul de votare prin internet este supravegheat de o societate privată sau de alt canton. Legea federală prevede anumite dispoziții legale pentru situațiile în care alegerile sunt organizate de cantoane, dar nu și de societăți private. De asemenea, Legea federală prevede ca datele cu caracter personal care sunt înregistrate de sistemele informatiche să fie șterse imediat după alegeri.⁸⁶ Cu toate acestea nu există nicio procedură tehnică practicată în sensul ștergerii tuturor acestor date după încheierea alegerilor.

Procedura de votare

Alegătorii accesează sistemele de votare prin orice browser de internet utilizând un dispozitiv electronic personal (computer, smartphone, tabletă).

Comunicarea alegerii prin internet se realizează sub protecția societății Secure Sockets Layer (SSL). În ciuda complexității sistemului de votare, ambele sisteme au primit un aviz pozitiv din partea OSCE / ODIHR.

⁸² Cancelaria Federală, iulie 2011: *Punerea în aplicare a recomandărilor OSCE/ODHIR cu privire la alegerile din anul 2007*, Misiunea de evaluare pct. 3: „Situatia generală a observatorilor internaționali [...]”

⁸³ Reglementări suplimentare privind votarea prin internet sunt prevăzute în articolul 27 din Decretul federal privind drepturile politice. Trebuie menționat că în Elveția termenul de „vote électronique” se referă la votul prin internet, și nu la votul electronic.

⁸⁴ În prezent au încheiat contracte cu UNISYS și cantoanele Schaffhausen, Solothurn, Thurgau.

⁸⁵ Votarea prin internet în cantonul Basel-Stadt se desfășoară sub supravegherea sistemului din Geneva, în baza unui contract încheiat în anul 2009. Sistemul

nu a fost folosit de către cantonul Geneva pentru alegerile din anul 2009.

⁸⁶ Articolul 4 din Legea privind protecția datelor și articolul 5 literele d) și e) din Convenția 108 a Consiliului Europei

Alegătorii beneficiază de un card de votare cu un număr unic de înregistrare și de o parolă. Codul de identificare este necesar pentru a se putea primi buletinul de vot în format electronic, iar parola este necesară pentru exercitarea propriu-zisă a votului.

Ambele sisteme de votare au fost puse la dispoziția alegătorilor pe o perioadă de 4 săptămâni. Sistemul nu permite alegătorilor să exprime un vot invalid sau să își modifice opțiunea. De asemenea există și alte deficiențe, care până în prezent nu au fost înălțurate, și anume constrângerea, influențarea reciprocă, cumpărarea de voturi.

După ce votul este exprimat de către alegător, acesta este înmagazinat într-o urnă electronică. Spre deosebire de *sistemul de consorțiu*, care presupune codificarea votului odată ajuns la urna electronică, sistemul genevez de vot presupune un mijloc de securitate suplimentar, o codificare a votului înainte ca acesta să fie exprimat. În toate cantoanele, toate voturile exprimate prin internet sunt decodificate cu o zi înainte de ziua alegerilor. În principiu, secretul votului este păstrat prin intermediul datelor cu caracter personal introduse de alegător și de numărul unic de înregistrare pe care acesta îl introduce în aplicație.

Cu toate acestea, în cadrul *sistemului de consorțiu* în momentul în care are loc generarea buletinelor electronice de vot, oficialii primesc un raport cu toate datele de identificare ale cetățenilor cu drept de vot. S-a specificat că acest lucru este necesar pentru a se putea opera anumite modificări în momentul în care un anumit card este invalid sau o persoană a decedat. În ciuda acestor aspecte, există posibilitatea fraudării votului.

Norvegia

Contextul politic

Norvegia este o monarhie constituțională cu un sistem de guvernare parlamentar. Puterile executive care sunt conferite regelui de către Constituție, de regulă, sunt exercitate de către Consiliul de Stat. Consiliul de Stat cuprinde prim-ministrul și miniștrii, cu toții nominalizați întâi de către rege. Guvernul trebuie apoi să

fie confirmat de Parlament și să fie numit oficial de către rege. Parlamentul Norvegiei, denumit Stortinget, are în prezent 169 de membri, aleși din cele 19 comitate pentru un mandat de patru ani, în conformitate cu un sistem de reprezentare proporțională. Parlamentul a fost până în anul 2009 bicameral, în prezent fiind unicameral. În anul 2004 Ministerul Administrației și Dezvoltării a solicitat efectuarea unei analize cu privire la posibilitatea introducerii votului prin internet, analiză⁸⁷ care a fost finalizată doi ani mai târziu. Cu toate că planul inițial a fost de a se acumula experiență în mod gradual în domeniul votului electronic și al introducerii sistemelor electronice în secțiile de votare, Ministerul Administrației și Dezvoltării a elaborat în august 2008 proiectul pilot denumit *E-Elections*. Acest proiect avea ca principal obiectiv crearea unei platforme care să permită introducerea votului prin internet la alegerile locale și parlamentare. Votul prin internet a fost considerat de către inițiatorii proiectului ca o alternativă la sistemul clasic de votare.⁸⁸ În luna mai a anului 2010, trei deputați au propus în Parlament retragerea proiectului pilot privind votul prin internet, motivând că acesta nu poate garanta respectarea tuturor principiilor democrației. Moțiunea a fost supusă votului din Parlament în luna noiembrie, însă a fost respinsă cu un număr de 60 de voturi împotrivă și 44 pentru.

Contextul legislativ

Legea electorală nu prevede o reglementare detaliată a proiectului pilot privind votul electronic, mecanismul de funcționare al acestuia fiind prevăzut de regulamentele⁸⁹ adoptate de Ministerul Administrației și Dezvoltării. Acest mecanism este creat pe baza recomandărilor elaborate de Consiliul Europei în materia

⁸⁷ http://www.regjeringen.no/upload/kilde/krd/red/2006/0087/ddd/pdfv/298587-evalg_rapport_engelsk_201106.pdf

⁸⁸ http://www.regjeringen.no/upload/KRD/Kampanjer/valgportal/e-alg/Prosjektdirektiv_evalg_2011_English.pdf

⁸⁹ Regulamentul nr. 355, adoptat în 31 martie 2011

votului electronic.⁹⁰ Din cauza acestor lipsuri legislative, există foarte multe deficiențe care nu au putut fi înlăturate, cum ar fi implementarea propriu-zisă, testarea, securitatea, situația în care se poate solicita invalidarea votului prin internet.

Contextul social

Din luna octombrie a anului 2010 și până în mai 2011, autoritățile municipale au efectuat o serie de teste pre-pilot la alegerile pentru consiliile de tineret și la referendumurile locale. Scopul acestora a fost de a observa reacția cetățenilor, capacitatea acestora de adaptare la acest sistem de votare și, de asemenea, modul în care operează autoritățile publice.

Procedura de votare

Proiectul pilot are la bază aceleași principii ca și sistemul clasic de votare. Alegătorul care dorește să folosească votul prin internet, după ce se înregistrează la autoritățile competente, trebuie să descarce aplicația informatică de pe site-ul specificat⁹¹. Autentificarea alegătorului se realizează prin introducerea unui nume de utilizator și a unei parole. După introducerea respectivei parole, aplicația generează un cod PIN pe care alegătorul va trebui să îl introducă pentru a-și putea manifesta opțiunea. Aplicația oferă alegătorului și posibilitatea de a transmite votul fără manifestarea unei opțiuni propriu-zise, adică un vot în alb. Ulterior, aplicația înregistrează votul și îl codifică pentru motive de securitate, după care acesta este transmis serverului general. Pentru a combate situațiile ce permit cumpărarea votului sau care ar putea afecta în orice mod confidențialitatea votului, la propunerea Ministerului Administrației și Dezvoltării, a fost conceput un sistem extrem de complex, care implică participarea mai multor instituții ale statului. Acest sistem oferă

posibilitatea alegătorului de a reveni asupra votului și chiar de a îl anula.

În timpul desfășurării proiectului pilot, Ministerul Administrației și Dezvoltării a solicitat unei companii⁹² să efectueze o analiză cu privire la vulnerabilitățile sistemului. În urma mai multor încercări, nu s-au găsit vulnerabilități cu privire la sistemul de protecție.

DOMENIUL DE APLICARE LA NIVEL INTERNAȚIONAL

Statele Unite ale Americii

Contextul politic

Statele Unite ale Americii sunt organizate ca o republică constituțională federală, formată din 50 de state, un district federal (districtul federal Columbia) și alte 6 teritorii⁹³. Președintele este șeful executivului, în timp ce puterea legislativă este exercitată de congres, o entitate bicamerală formată din senat și camera reprezentanților. Președintele și vicepreședintele sunt aleși pentru un mandat de patru ani de către un colegiu electoral care este format din 538 de membri. Fiecare stat beneficiază de același număr de membri ca și numărul de reprezentanți în congres. Districtului federal Columbia îi sunt atribuite trei locuri, fiind asimilat din acest punct de vedere celorlalte state federale.

Membrii colegiului electoral sunt aleși prin vot de către cetățenii fiecărui stat. Nu există nicio dispoziție legală, nicio prevedere constituțională care să specifice faptul că membrii colegiului electoral care sunt propuși de către un anumit partid politic ar avea obligația să susțină candidatul pentru alegerile prezidențiale propus de respectivul partid.

În conformitate cu prevederile constituționale, alegerile prezidențiale sunt organizate la nivel federal, instituțiile statului având atribuții minore⁹⁴. Modul în care

⁹⁰ Între anii 2002 și 2004, Consiliul Europei a elaborat Recomandarea Rec (2004)11 care conține anumite recomandări juridice, tehnice și organizatorice privind votul electronic. Aceasta este disponibilă la adresa: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=778189>

⁹¹ <http://www.evalg.stat.no>

⁹² Numele companiei este Combitech AB (Suedia).

⁹³ Puerto Rico, Guam, Insulele Virgine, American Samoa, insulele Swains și Comunitatea Insulelor Mariane de Nord.

⁹⁴ Articolul 1, secțiunea 4 din Constituția Statelor Unite ale Americii

membrii acestor instituții capătă această calitate variază în funcție de stat, existând posibilitatea fie de a fi numiți, fie de a fi aleși.

Contextul legislativ

În anul 1993 a fost adoptată Legea națională privind înregistrarea votanților. Prin această lege s-a dorit crearea unei baze de date care să cuprindă toți cetățenii cu drept de vot. Din cauza faptului că instituțiile publice nu au adoptat o conduită care să corespundă cerințelor acestei legi, organizațiile prin care se protejează drepturile civile au demarat acțiuni în justiție împotriva acestora⁹⁵.

În anul 2002 a fost adoptat actul HAVA (Help America Vote Act), care reprezintă ultima reglementare electorală semnificativă la nivel federal. Această lege prevede anumite criterii privind sistemul de votare, o bază de date mai complexă, care să cuprindă cetățenii cu drept de vot, accesul persoanelor cu dizabilități în secțiile de votare.

În anul 2009 a fost adoptată legea care reglementează dreptul de vot al militarilor și al persoanelor aflate în afara teritoriului Statelor Unite ale Americii, denumită *Military and Overseas Voting Empowerment*. Această lege a modificat dispozițiile unei legi care a fost adoptată în anul 1986 și care privea, în mare parte, aceleasi tipuri de persoane, denumită *Uniformed and Overseas Citizens Voting Act*. Prin legea privind dreptul de vot al militarilor și al persoanelor aflate în străinătate li s-a impus atât instituțiilor statelor, cât și instituțiilor federale să transmită buletinele de vot acestui tip de cetăteni cu cel puțin 45 de zile înaintea alegerilor. Acest principiu a fost aplicat întâia oară la alegerile din anul 2009.

Contextul social

Statele Unite ale Americii beneficiază de o anumită experiență în utilizarea echipamentelor tehnice în procesul de votare. Sistemul tradițional de vot a permis introducerea sistemului cartelelor perforate, precum și a dispozitivelor

⁹⁵ Tribunalul New Mexico, Cauza AAPD v. Herrera, nr. 1:08-CV-00702, Tribunalul Indiana, Cauza ACORN v. Murphy, nr. 1:09-CV-00849-TWP-DML

electronice de numărare. Inițial, HAVA a acordat atribuții statelor pentru înlocuirea acestor dispozitive de vot cu unele mai performante, pentru a se putea atinge toate criteriile impuse⁹⁶.

Începând cu alegerile din anul 2009, posibilitatea de a utiliza noi tehnologii în cadrul proceselor de vot a fost oferită aproape tuturor cetățenilor cu drept de vot.⁹⁷ Aceste tehnologii includ DRE – *direct recording electronic* – și sisteme de votare cu touch screen. Votul prin internet a fost utilizat pentru prima dată în anul 2000, prin intermediul Institutului Democratic din Arizona. În anul 2001, Departamentul de Securitate a inițiat programul „Garantarea votării și înregistrării electronice”. În ciuda entuziasmului de care s-a bucurat, votarea prin internet a fost întreruptă după ce 4 membri ai Institutului Academic au realizat o lucrare în care acest sistem era criticat în mod vehement.⁹⁸ Din acel moment au fost inițiate mai multe proiecte pilot care privesc votul prin internet, în special pentru cetățenii care se află în străinătate⁹⁹.

Autoritatea electorală din districtul Columbia a inițiat în anul 2010 un proiect pilot care presupunea descărcarea buletinelor de vot de pe o platformă online. S-a dorit implementarea sistemului fără o analiză detaliată și fără a se acorda un timp de testare suficient de îndelungat. Astfel, înainte de a fi pus în practică, un grup de studenți de la Universitatea din Michigan a reușit să spargă platforma și toate metodele de protecție, în urma acestei acțiuni proiectul fiind compromis.¹⁰⁰

⁹⁶ Criterii ce se referă la confidențialitatea votului, accesul persoanelor cu dizabilități și al persoanelor care vorbesc alte limbi

⁹⁷ Doar cinci teritorii din statul Idaho au continuat să utilizeze exclusiv sistemul clasic de votare.

⁹⁸ Documentul poartă denumirea de *A Security Analysis of the Secure Electronic Registration and Voting Experiment (SERVE)*, David Jefferson.

⁹⁹ Exemple de proiecte pilot: *Operation Bravo Foundation*, care poate fi accesat la adresa <http://www.operationbravo.org>, și proiectul denumit *Democrats Abroad*, care poate fi accesat la adresa <http://www.democratsabroad.org/>

¹⁰⁰ Raportul OSCE din data de 2 noiembrie 2010

Despre autor:

Vlad TOBĂ este absolvent al Facultății de Drept, Universitatea din București, masterand în dreptul afacerilor. Vlad Tobă s-a alăturat recent echipei Autorității Electorale Permanente și are funcția de consilier la cabinetul vicepreședintelui.

Referințe:

- *Codul bunelor practici în materie electorală – Linii directoare și raport explicativ privind alegerile adoptate de către Comisia de la Veneția în cadrul celei de-a 51-a sesiuni plenare* (Veneția, 5-6 iulie 2002)
- Institutul Internațional de Democrație și Asistență Electorală (IDEA), *Introducerea în votul electronic – Considerații esențiale*
- Institutul Național Democratic al Statelor Unite ale Americii, *Monitorizarea tehnologiilor electronice în procesul electoral*
- David Jefferson, Aviel D. Rubin, Barbara Simons, David Wagner, *A Security Analysis of the Secure Electronic Registration and Voting Experiment*
- *Implementation of Recommendations of the OSCE/ODIHR 2007 Election Assessment Mission*

RAPOARTE, SINTEZE ȘI INFORMĂRI

REPORTS, SYNTHESSES, AND BRIEFINGS

VOTUL PRIN CORESPONDENȚĂ

STUDIU DE CAZ – REPUBLICA FEDERALĂ GERMANIA

Direcția legislație, legătura cu Parlamentul și contencios electoral

Votul prin corespondență este metoda de exercitare a dreptului de vot potrivit căreia buletinele de vot sunt transmise, prin poștă, către alegătorii din străinătate care s-au înregistrat, sunt completate și returnate, prin poștă, în țară.

Alegerea Bundestagului. Aspecte generale

Pentru alegerea Bundestagului teritoriul Republicii Federale Germania este divizat în circumscripții electorale. Fiecare circumscripție electorală este divizată la rândul ei în districte electorale. Germania utilizează un sistem electoral mixt: reprezentare proporțională combinată cu sistemul uninominal.

Fiecare alegător are dreptul la două voturi, un vot prin care alege un membru al parlamentului care va reprezenta circumscripția electorală în care este înscris alegătorul și un al doilea vot, prin care alege o listă de candidați la nivelul landului.

În ceea ce privește organismele de management electoral, la nivel federal funcționează Ofițerul Electoral Federal și Comisia Electorală Federală, în timp ce la nivelul fiecărui land, respectiv al fiecărei circumscripții electorale funcționează câte un ofițer electoral și câte o comisie electorală. La nivelul fiecărui district electoral funcționează câte un ofițer electoral și câte un birou electoral. Numirea și atribuțiile acestora sunt reglementate de secțiunile 9 și 10 din

Legea electorală federală, precum și de Partea I din Reglementările electorale federale.

Metodele de vot utilizate sunt: votul la secțiile de votare, votul prin corespondență, votul cu ajutorul mașinilor de vot.

Votul prin corespondență

Cine poate vota prin corespondență

✓ Votul prin corespondență poate fi utilizat de către alegătorii germani care trăiesc în străinătate sau care călătoresc în străinătate în ziua alegerilor.

✓ Votul prin corespondență este accesibil oricărui alegător german din țară, ca o alternativă la votul în secțiile de votare.

✓ Condițiile generale privind exercitarea dreptului de vot sunt prevăzute în secțiunea 12 a Legii electorale federale.

Condiția înregistrării în registrul electoral. Cartea de alegător

✓ La alegerile federale pot vota numai alegătorii care sunt înscrisi în registrul electoral sau care dețin o carte de alegător – Legea electorală federală, secțiunea 14.

✓ În fiecare district electoral există un registrul electoral în care sunt înscrise numele și prenumele, data nașterii și adresa de domiciliu ale alegătorilor. Registrul electoral este organizat pe zone, străzi și numerele imobilelor. Persoanele înscrise în registrul electoral pot vota numai la secțiile de votare din districtul electoral de care aparțin.

✓ Persoanele care doresc să voteze prin corespondență trebuie să formuleze o cerere de eliberare a unei cărți de alegător, conform prevederilor secțiunii 17 din Legea electorală federală și ale secțiunii 26 din Reglementările electorale federale.

✓ Autoritățile locale vor păstra un registru al persoanelor care au solicitat să li se emită cărți de alegător, în care se vor menționa, separat, alegătorii care au formulat cerere și erau înscrisi în registrul electoral și alegătorii care au formulat cerere fără a fi înscrisi în registrul electoral.

✓ Dacă o persoană care a primit cartea de alegător a fost radiată din registrul electoral, cartea de alegător va fi invalidată.

Organisme de management electoral pentru votul prin corespondență

✓ Alături de organismele de management electoral mai sus menționate, la nivelul fiecărei circumscripții electorale activează cel puțin un ofițer electoral și un birou electoral pentru votul prin corespondență, care au rolul de a stabili rezultatele votului prin corespondență.

✓ Numărul birourilor electorale pentru votul prin corespondență necesar număririi voturilor este stabilit de către ofițerul electoral al circumscripției electorale. Conform secțiunii 7 din Reglementările electorale federale, fiecare birou electoral pentru votul prin corespondență trebuie să aibă alocate cel puțin 50 de buletine de vot prin corespondență. Aceeași secțiune prevede și regulile de numire a membrilor biroului electoral.

Informarea alegătorilor cu privire la procedura votului prin corespondență

✓ Autoritățile locale transmit alegătorilor înregistrati în registrul electoral un formular tip carte poștală, care conține informații referitoare la data, locul și modalitățile în care își pot exercita dreptul de vot. Notificarea conține, pe verso, o cerere de eliberare a cărții de alegător și a documentelor pentru exercitarea dreptului de vot prin corespondență.

✓ Cu 24 de zile înaintea datei alegerilor autoritățile locale aduc la cunoștința alegătorilor, prin publicare, condițiile pentru transmiterea cererilor pentru emiterea cărților de alegător, precum și informații cu privire la exercitarea dreptului de vot prin corespondență.

✓ Misiunile diplomatice ale Republicii Federale Germania din străinătate aduc la cunoștință publică, imediat după anunțarea zilei alegerilor:

– condițiile în care cetățenii germani din străinătate pot participa la alegera Bundestagului;

– unde, cum și în ce perioadă pot aceste persoane să solicite înregistrarea în registrul electoral.

✓ Aceste informații se publică în ziare din Germania, respectiv în ziarele locale din străinătate, iar acolo unde nu este posibilă publicarea în ziarele locale, informațiile se vor afișa la sediile misiunilor diplomatice.

✓ Cu 6 zile înaintea alegerilor autoritățile locale publică informații referitoare la desfășurarea alegerilor, inclusiv la modalitatea de utilizare a cărților de alegător pentru votul prin corespondență.

Emiterea cărților de alegător.

Procedura de transmitere a pachetelor cu materialele necesare votării către alegători

✓ Cărțile de alegător se eliberează pe baza unei cereri formulate de alegător în scris, personal sau via e-mail, fax, telegramă, telex. Nu sunt acceptate aplicațiile de pe telefoanele mobile. Cererea trebuie să conțină numele, prenumele, data nașterii și reședința alegătorului.

✓ Cererile pentru cărțile de alegător pot fi depuse cel mai târziu cu două zile înaintea alegerilor, până la ora 6 p.m.

✓ Cărțile de alegător pot fi emise până cel mai târziu la ora 3 p.m. în ziua alegerilor.

✓ Cărțile de alegător trebuie semnate personal de către persoana oficială care este abilitată să le emite și trebuie să poarte un sigiliu oficial embosat. Dacă sunt produse prin mijloace automatizate, pe cărțile de alegător va fi embosat numele persoanei oficiale care le-a emis, fără a mai figura și semnatura acesteia.

✓ Cărțile de alegător pierdute nu pot fi înlocuite. Totuși, dacă un alegător argumentează cu dovezi că nu a primit carte de alegător solicitată, i se poate elibera o nouă carte de alegător până la ora 12 în preziua alegerilor.

✓ În dreptul persoanelor care au primit o carte de alegător se va face o mențiune în acest sens în registrul electoral.

✓ Refuzul eliberării cărții de alegător poate fi contestat. Termenele prevăzute pentru plângere și apel se aplică doar în cazurile în care contestația a fost formulată cu 12 zile înaintea alegerilor.

✓ Cărțile de alegător vor fi însoțite de următoarele documente:

- un buletin de vot pentru respectiva circumscripție, conform modelului oficial;

- un plic pentru buletinul de vot, conform modelului oficial;

- un plic pentru returnarea corespondenței, conform modelului oficial, pe care sunt inscripționate adresa la care trebuie trimis buletinul de vot, autoritatea locală sau municipală care a emis carte de alegător (biroul emitent), numărul cărții de alegător sau al districtului electoral;

- un fluturaș de informare pentru votul prin corespondență, conform modelului oficial.

✓ Cartea de alegător și documentele necesare votării vor fi transmise la locul de reședință al alegătorului. Pentru alegătorii din străinătate, în special pentru cei din statele din afara Europei, documentele se vor transmite par avion (air mail).

✓ Buletinele de vot și plicurile pentru returnarea acestora sunt confectionate prin grija guvernului.

✓ Formatul buletinului de vot este reglementat în cadrul secțiunii 30 din Legea electorală federală și al secțiunii 45 din Reglementările electorale federale.

✓ Formatul plicurilor în care se transmit buletinul de vot și cartea de alegător este reglementat în cadrul secțiunii 45 din Reglementările electorale federale, astfel:

– plicul în care se introduce buletinul de vot are culoarea albastră;

– plicul în care se returnează corespondența are culoarea roșie.

✓ Ofițerul electoral al circumscriptiei va transmite buletinele de vot și plicurile pentru votul prin corespondență către autoritățile locale, pentru a fi distribuite de către acestea ofițerilor electorali.

Completarea buletinului de vot și transmiterea documentelor de către alegător

✓ Alegătorul transmite către ofițerul electoral al circumscriptiei la care este arondat (conform cărții de alegător pe care o deține) un plic oficial sigilat care conține:

- cartea sa de alegător semnată;
- buletinul de vot care a fost introdus într-un alt plic sigilat.

✓ Conform Reglementărilor electorale federale, secțiunea 66, plicul trebuie să ajungă la ofițerul electoral al circumscriptiei sau la autoritățile locale care au emis carte de alegător, după caz, până cel târziu la ora 6 p.m. în ziua alegerilor.

✓ Alegătorul sau persoana care îl asistă trebuie să menționeze pe cartea de alegător că buletinul de vot a fost marcat personal sau în acord cu intenția alegătorului. Această mențiune ține locul unui jurământ depus în fața ofițerului electoral de circumscriptie.

✓ Plicul cu buletinul de vot și cartea de alegător se va transmite, prin orice serviciu poștal agreat, anunțat oficial înaintea alegerilor, fără a fi necesară o formă specială de expediere și fără a se plăti taxe, cu condiția ca plicul să respecte formatul oficial.

✓ Costurile pentru transmiterea plicurilor se suportă de către guvernul federal.

✓ Persoanele care utilizează o formă de expediere specială își asumă costurile acesteia.

✓ Plicul cu documentele pentru votul prin corespondență poate fi înmânat și unei autorități desemnate, definită prin lege.

Deschiderea plicurilor, validarea și numărarea voturilor

✓ Autoritatea abilității să primească plicurile cu voturile prin corespondență de la alegători le va păstra nedeschise, într-un spațiu închis. Se vor nota distinct data și ora primirii fiecărui plic care sosește în ziua alegerilor, după închiderea votării, precum și data primirii fiecărui plic care sosește ulterior zilei votării.

✓ Autoritatea locală responsabilă cu votul prin corespondență va distribui plicurile primite de la alegători birourilor electorale pentru votul prin corespondență, punându-le la dispoziție registrul cărților de alegător invalidate sau, acolo unde este cazul, o notificare în sensul că nu au existat cărți de alegător invalidate.

✓ Dacă biroul electoral pentru votul prin corespondență a fost numit pentru mai multe localități, autoritățile locale trebuie să transmită către autoritatea responsabilă cu votul prin corespondență, până la ora 12 în ziua votării, toate plicurile cu voturi prin corespondență primite în ziua anterioară și, cât mai rapid cu puțință, toate plicurile primite în ziua votării înainte de închiderea votării.

✓ Plicurile ajunse cu întârziere vor fi puse deoparte, nedeschise, și, ulterior, distruse.

✓ Un membru al biroului electoral pentru votul prin corespondență va deschide plicurile unul câte unul și va extrage cărțile de alegător și plicurile cu buletinele de vot.

✓ Plicurile cu buletinele de vot, nedeschise, vor fi introduse în urna de vot. Cărțile de alegător vor fi grupate separat.

✓ Cărțile de alegător invalidate și cele asupra căror există semne de întrebare vor fi așezate separat de celelalte.

✓ Biroul electoral este abilitat să se pronunțe asupra validării sau respingerii voturilor prin corespondență.

✓ Plicurile cu voturile prin corespondență vor fi respinse în cazul în care:

1. plicul cu votul prin corespondență nu este primit la timp;

2. nu există deloc sau nu există o carte de alegător valabilă în plicul cu votul prin corespondență;
3. nu există niciun plic cu buletinul de vot în plicul cu votul prin corespondență;
4. nici plicul cu votul prin corespondență, nici plicul buletinului de vot nu sunt sigilate;
5. plicul cu votul prin corespondență conține câteva plicuri pentru buletine de vot, dar nu și un număr egal de cărți de alegător care poartă mențiunea prevăzută în loc de jurământ;
6. alegătorul sau persoana care îl asistă nu a semnat asigurarea prevăzută în loc de un jurământ pentru buletinul de vot prin corespondență de pe cartea de alegător;
7. nu a fost folosit un plic oficial pentru buletinul de vot;
8. a fost folosit un plic pentru buletinul de vot care diferă, evident, de celealte plicuri sau care pune în pericol secretul votului sau care conține un obiect tangibil distinctiv.

✓ Expeditorii plicurilor pentru vot prin corespondență care au fost respinse nu vor fi luați în considerare ca alegători; se va considera că aceștia nu și-au exprimat votul.

✓ Ofițerul electoral și biroul electoral pentru stabilirea rezultatelor votului prin corespondență de la nivelul fiecărei circumscripții stabilesc câte voturi au fost exprimate prin corespondență pentru nominalizările individuale la nivel de circumscripție și câte pentru lista de la nivelul landului.

✓ Imediat ce rezultatul votului prin corespondență este declarat, ofițerul electoral pentru votul prin corespondență îl va transmite ofițerului electoral al circumscripției sau, după caz, autorității locale responsabile.

✓ Se va proceda la consemnarea validării plicurilor cu votul prin corespondență și a declarării rezultatului alegerilor, menționându-se și buletinele de vot și plicurile pentru care au fost luate decizii speciale, buletinele de vot respinse de către biroul electoral, precum și cărțile de alegător care nu au fost respinse, dar care au făcut obiectul unei decizii.

✓ Ofițerul electoral va transmite de îndată aceste înregistrări, precum și documentele către ofițerul electoral al circumscripției. Rezultatul votului prin corespondență va fi inclus de ofițerul electoral al circumscripției în raportul pe care îl întocmește asupra rezultatului alegerilor.

✓

Rapoartele misiunilor de observare ale OSCE/ODIHR

În Raportul OSCE/ODIHR privind alegerile pentru Bundestag din anul 2013 se precizează că oficiali electoralni din Germania au remarcat „continua creștere a

utilizării votului prin corespondență”. De asemenea, se precizează că interlocutorii misiunii de observare „nu au indicat existența unor probleme privind votul prin corespondență și și-au declarat încrederea în continuarea acestei practici”.

Tot în cadrul raportului se menționează faptul că în anul 2013 au fost introduse în legislația germană prevederi suplimentare referitoare la votul prin corespondență potrivit căror alegătorii sunt întrebați dacă solicită să li se transmită prin poștă buletinele de vot la adresa cu care sunt înregistrați în registrul electoral sau la o altă adresă.

Referințe:

- Legea electorală federală: (*Bundeswahlgesetz – BWG*), http://www.bundeswahlleiter.de/en/bundestagswahlen/downloads/rechtsgrundlagen/bundeswahlgesetz_engl.pdf
- Reglementări electorale federale: (*Bundeswahlordnung – BWO*) http://www.bundeswahlleiter.de/en/bundestagswahlen/downloads/rechtsgrundlagen/bundeswahlordnung_engl.pdf
- Federal Republic of Germany – Elections to the Federal Parliament, 21 September 2013 - OSCE/ODIHR Needs Assessment Mission Report, 21-23 May

57.	72	156755	65461	91294	78814	77941
58.	73	157439	64454	92985	77787	79652
59.	74	162226	65715	96511	77469	84757
60.	75	169940	66775	103165	82314	87626
61.	76	161729	62747	98982	77187	84542
62.	77	152821	58795	94026	72212	80609
63.	78	146466	55778	90688	67082	79384
64.	79	128484	48592	79892	58278	70206
65.	80	119422	44581	74841	53876	65546
66.	81	107873	39855	68018	48651	59222
67.	82	105975	39252	66723	46980	58995
68.	83	89107	32214	56893	39966	49141
69.	84	78833	27972	50861	35529	43304
70.	85	67062	23708	43354	30466	36596
71.	86	59138	20660	38478	26825	32313
72.	87	47471	16570	30901	21667	25804
73.	88	39527	13387	26140	18112	21415
74.	89	32282	10797	21485	14829	17453
75.	90	25198	8231	16967	11841	13357
76.	91	19233	6205	13028	9198	10035
77.	92	14949	4793	10156	7151	7798
78.	93	10494	3236	7258	5181	5313
79.	94	6986	2111	4875	3645	3341
80.	95	5139	1638	3501	2767	2372
81.	96	1875	580	1295	1167	708
82.	97	1653	533	1120	1048	605
83.	98	1869	636	1233	1174	695
84.	99	1790	633	1157	1153	637
85.	100	1850	691	1159	1258	592
86.	100+	2565	993	1572	1664	901

PARTICIPAREA LA VOT¹⁰¹

Nr. crt.	Județ	Prezență turul I	Prezență turul II	Diferență
1.	Alba	55 %	65,9 %	+ 10,9 %
2.	Arad	49,5 %	61,5 %	+ 12 %
3.	Argeș	54 %	64,6 %	+ 10,6 %
4.	Bacău	49,4 %	55,4 %	+ 6 %
5.	Bihor	51,4 %	62,6 %	+ 11,2 %
6.	Bistrița-Năsăud	52,1 %	63 %	+ 10,9 %
7.	Botoșani	49,3 %	57,5 %	+ 8,2 %
8.	Brașov	54,7 %	64,6 %	+ 9,9 %
9.	Brăila	50,9 %	58,9 %	+ 8 %
10.	Buzău	53,4 %	63,4 %	+ 10 %
11.	Caras-Severin	48,5 %	57,5 %	+ 9 %
12.	Călărași	52,4 %	62,8 %	+ 10,4 %
13.	Cluj	55,4 %	69,6 %	+ 14,2 %
14.	Constanța	55,4 %	64,6 %	+ 9,2 %
15.	Covasna	43,1 %	49,9 %	+ 6,8 %
16.	Dâmbovița	55,9 %	65,8 %	+ 9,9 %
17.	Dolj	54,3 %	65 %	+ 10,7 %
18.	Galați	50,2 %	58,4 %	+ 8,2 %
19.	Giurgiu	56,3 %	67,2 %	+ 10,9 %
20.	Gorj	54 %	64,4 %	+ 10,4 %
21.	Harghita	44,1 %	47,2 %	+ 3,1 %
22.	Hunedoara	54,1 %	62,4 %	+ 8,3 %
23.	Ialomița	47,7 %	57,8 %	+ 10,1 %
24.	Iași	49,7 %	58 %	+ 8,3 %
25.	Ilfov	65,4 %	80,2 %	+ 14,8 %
26.	Maramureș	43,4 %	55,7 %	+ 12,3 %
27.	Mehedinți	55,5 %	64,1 %	+ 8,6 %
28.	Mureș	47,8 %	58,1 %	+ 10,3 %
29.	Neamț	48,8 %	55,4 %	+ 6,6 %
30.	Olt	58,3 %	67,6 %	+ 9,3 %
31.	Prahova	56,4 %	66,4 %	+ 10 %
32.	Satu Mare	42,8 %	53 %	+ 10,2 %
33.	Sălaj	52,4 %	61,9 %	+ 9,5 %
34.	Sibiu	58,6 %	66,6 %	+ 8 %
35.	Suceava	48,7 %	57,4 %	+ 8,7 %
36.	Teleorman	57,2 %	65,6 %	+ 8,4 %
37.	Timiș	51,4 %	63,1 %	+ 11,7 %
38.	Tulcea	48,8 %	57,4 %	+ 8,6 %
39.	Vaslui	45,8 %	53 %	+ 7,2 %
40.	Vâlcea	55,4 %	65,2 %	+ 9,8 %
41.	Vrancea	51,5 %	58,9 %	+ 7,4 %
42.	Municipiul București	54,3 %	65,5 %	+ 11,2 %
43.	București – Sector 1	60,8 %	72,6 %	+ 11,8 %
44.	București – Sector 2	55,3 %	66,5 %	+ 11,2 %
45.	București – Sector 3	49,7 %	60 %	+ 10,3 %
46.	București – Sector 4	54,1 %	65,7 %	+ 11,6 %
47.	București – Sector 5	50,8 %	62,2 %	+ 11,4 %
48.	București – Sector 6	57,6 %	69,2 %	+ 11,6 %
	<i>La nivel național</i>	52,3 %	62 %	+ 9,7 %
	Mediul urban	51,6 %	61,4 %	+ 9,8 %
	Mediul rural	53,2 %	62,9 %	+ 9,7 %

Sursa: Biroul Electoral Central (<http://bec2014.ro/statistici/>)¹⁰¹ Valorile prezenței au fost rotunjite la o singură zecimală.

RECORD DE INTEROGĂRI/ACCESĂRI PE SITE-URILE WWW.REGISTRULELECTORAL.RO ȘI WWW.BEC2014.RO

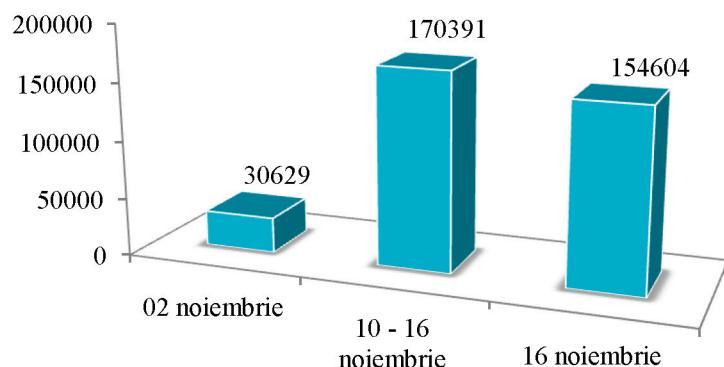
Registrul electoral este un proiect creat de Autoritatea Electorală Permanentă în scopul asigurării unui proces electoral corect și transparent. Stabilirea numărului de alegători, evidența și arondarea acestora pe secțiile de votare sunt activități de o importanță deosebită în procesul electoral.

Portalul www.registrulelectoral.ro, dedicat informării alegătorilor cu privire la secția de votare la care sunt arondați, a înregistrat în perioada 2-16 noiembrie 355.624 de căutări, acest număr reprezentând recordul de accesări de la lansarea site-ului. Cele mai multe căutări au fost efectuate în intervalul 10-16 noiembrie, când au fost operate 154.604 acțiuni de identificare a secției de votare.

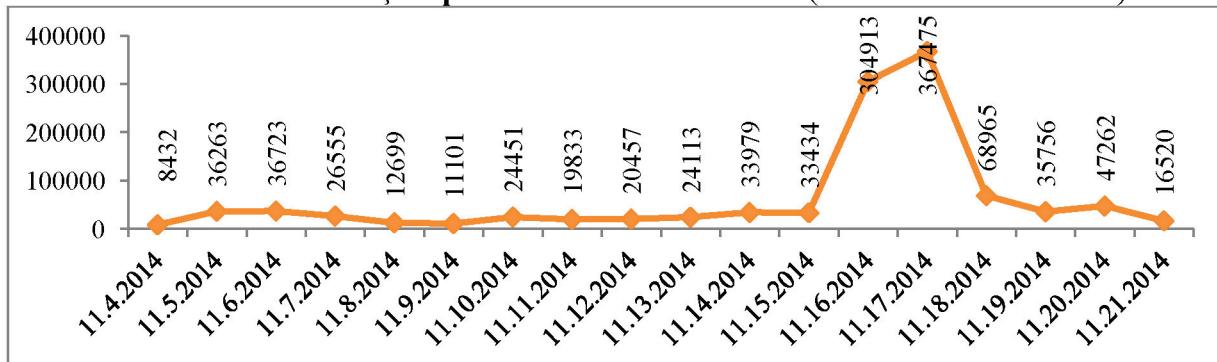
În ceea ce privește interogările în zilele scrutinului, în data de 2 noiembrie au fost efectuate 30.629, iar pentru cel de-al doilea tur, din 16 noiembrie, 154.604. Vârful de accesări coincide pentru ambele zile de scrutin, respectiv ora 11, atunci când au fost înregistrate 3.998 de interogări pe data de 2 noiembrie și 14.828 de interogări pe data de 16 noiembrie.

Pe de altă parte, în data de 17 noiembrie s-a înregistrat un alt record, respectiv 367.475 de accesări ale site-ului www.bec2014.ro, administrat tot de către Autoritatea Electorală Permanentă, iar în perioada 4 noiembrie-4 decembrie 2014 s-au consemnat 1.156.648 de accesări.

Număr total de căutări publice pe site-ul www.registrulelectoral.ro

Număr de afișări pe site-ul www.bec2014.ro (04.11.2014-04.12.2014)

RECENZII EVENIMENTE

EVENTS REVIEW

RECUNOAȘTERE INTERNAȚIONALĂ A AUTORITĂȚII ELECTORALE PERMANENTE PENTRU REALIZĂRI REMARCABILE ÎN PROMOVAREA COOPERĂRII LA NIVEL MONDIAL ÎN DOMENIUL ELECTORAL

Președintele Autorității Electorale Permanente (AEP), doamna **Ana Maria Pătru**, a primit distincția *anului 2014 pentru activitatea de promovare a cooperării la nivel mondial în domeniul electoral*, din partea Centrului Internațional pentru Studii Parlamentare (ICPS). Premiul a fost

oferit în cadrul Galei Premiilor Electorale Internaționale, eveniment care a avut loc vineri, 5 decembrie 2014, în Cape Town (Africa de Sud) și în semn de recunoaștere a rezultatelor deosebite înregistrate de AEP în dezvoltarea parteneriatelor pentru îmbunătățirea practicilor în domeniul electoral.

Totodată, AEP a primit premiul al II-lea la categoria „Egalitatea de gen” a concursului Premiilor Electorale Internaționale 2014, ca urmare a activității instituției din România în promovarea drepturilor femeilor în domeniul electoral.

Reamintim că AEP a organizat în anul 2014 două conferințe pe tema implicării femeilor în alegeri, evenimente care au reunit peste 300 de experți electorali din întreaga lume.

Gala Premiilor Electorale Internaționale reprezintă o inițiativă a Centrului Internațional pentru Studii Parlamentare prin intermediul căreia este recunoscută la nivel internațional activitatea organismelor de management electoral din întreaga lume.

Precizăm că nu este prima dată când activitatea AEP este recunoscută la nivel internațional, instituția fiind premiată de ICPS și în anul 2013 pentru realizări remarcabile în activitatea de promovare a participării la vot a tinerilor alegători.

În cadrul conferinței premergătoare desfășurării Galei Premiilor Electorale Internaționale, organizată de ICPS în data de 3 decembrie 2014, doamna Ana Maria Pătru a declarat că una dintre provocările și totodată prioritățile instituției este reprezentată de creșterea ratei de implicare a femeilor și a minorităților în procesele electorale. Prezentarea susținută de președintele AEP în cadrul evenimentului a avut ca subiect rolul femeilor și al alegătorilor minoritari în alegeri.

Doamna Ana Maria Pătru a reamintit că instituția pe care o conduce a elaborat de-a lungul timpului studii și proiecte referitoare la interesele, nevoile și dificultățile întâmpinate în exercitarea drepturilor electorale de către femei. „În primăvara acestui an, AEP a organizat un workshop internațional pe tema participării femeilor în alegeri. Am avut bucuria să constat că acest subiect a câștigat atenția și interesul multor organizații internaționale din domeniu, al experților electorali și al reprezentanților societății civile din întreaga lume”, a precizat președintele AEP.

ACȚIUNI ÎN CADRUL PROIECTULUI INTERNAȚIONAL PRIVIND SPRIJINIREA CONSOLIDĂRII CAPACITĂȚII INSTITUȚIONALE A ORGANISMELOR DE MANAGEMENT ELECTORAL

În perioada 1-2 noiembrie 2014, în cadrul proiectului *Support to building institutional capacities of the electoral management bodies and other concerned target groups in the Romanian ODA priority countries*, realizat de către Autoritatea Electorală Permanentă (AEP) în parteneriat cu Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) și Ministerul Afacerilor Externe (MAE), au fost organizate două acțiuni: un seminar și o vizită de studiu în contextul desfășurării primului tur al alegerilor pentru Președintele României.

La aceste acțiuni au participat reprezentanții organismelor de management electoral din Republica Moldova, Letonia, Albania, Georgia, Ucraina, Irak, Afghanistan, Palestina și reprezentantul Fundației Internaționale

pentru Sisteme Electorale (IFES), doamna Nancy Catherine Barnes. Activitățile au fost finanțate de MAE din bugetul alocat Asistenței Oficiale pentru Dezvoltare (AOD).

Seminarul s-a desfășurat în data de 1 noiembrie 2014, la sediul AEP, și a avut două teme de dezbatere: „Participarea femeilor în alegeri” și „Finanțarea partidelor politice”.

În deschiderea seminarului, doamna Ana Maria Pătru, președintele AEP, a susținut o prezentare cu privire la participarea femeilor în alegeri, subliniind importanța acțiunilor care pot fi desfășurate de organisme de management electoral în privința încurajării participării femeilor în alegeri, fie ca alegători, oficiali electorali sau candidați.

În ceea ce privește finanțarea, au fost prezentate principalele activități și măsuri legate de controlul finanțării partidelor politice și a campaniilor electorale.

Participanții la seminar s-au arătat deosebit de interesați de subiectele abordate, au împărtășit din experiența țărilor de origine referitoare la încurajarea participării femeilor în alegeri, respectiv acțiunile privind controlul finanțării partidelor politice, apreciind totodată că activitățile și programele desfășurate de AEP oferă un exemplu de bune practici în cele două domenii.

Totodată, în cadrul seminarului a fost prezentat cadrul general de organizare și desfășurare a alegerilor pentru Președintele României.

În ziua alegerilor a fost organizat un tur al câtorva secții de votare din municipiul București și din județele Ilfov și Călărași. Experții AEP au explicitat

participanților procedura de deschidere a secțiilor de votare, modul de alcătuire a birourilor electorale ale secțiilor de votare, tehnica votării, cazurile de utilizare a urnei mobile, monitorizarea prezenței la urne, consemnarea rezultatului votării și transmiterea acestuia către biroul electoral ierarhic superior.

După-amiază a fost rezervată vizitelor la sediul Biroului electoral nr. 48 pentru secțiile de votare din străinătate, respectiv al Biroului Electoral Central (BEC), participanții fiind primiți de către președinții birourilor electorale în cauză și de membrii acestora. Este important de menționat faptul că, în cadrul vizitei la Biroul Electoral Central, domnul Marian Muhuleț, vicepreședinte AEP și membru BEC, a prezentat în detaliu procedura și infrastructura tehnică de monitorizare a prezenței la vot, activitate realizată pentru prima dată la un proces electoral din România pentru toate secțiile de votare din țară și străinătate.

CALL FOR PAPERS

ELECTORAL EXPERT REVIEW

The Electoral Expert Review, published by the Permanent Electoral Authority, invites stakeholders and those interested to contribute in publishing scientific articles related to the electoral field and to areas such as: human rights, political science, legal and administrative domain. Regarding the next edition of the Electoral Expert Review, the editorial board welcomes articles with interdisciplinary character that have not been, or are not published in other journals, reviews or scientific symposium volumes.

The authors may submit proposals for articles directly to the following address: expert.electoral@roaep.ro

The Electoral Expert Review is a quarterly publication of studies, researches and analyses related to the elections field. The editorial project Electoral Expert Review appears in a European context in which articles and scientific research aimed at various aspects of national and European electoral processes are increasing in the last two decades, but it appears a small number of magazines and journals academic assemble them in a publication focused on the electoral field.

With an interdisciplinary and applied character, the publication aims at a wide audience, this being first ensured by distributing our journal to the Romanian Parliament, the Government and other institutions from the central and local government, to the most important public libraries, universities, the media, other academic institutions and NGO's. Secondly, the Electoral Expert Review can be found in electronic format in Romanian; this will be completed by one translated into English, giving it an international character.

The 9th edition of the Electoral Expert Review will be published with the following general topics: alternative voting methods and other aspects concerning the improvement of conducting electoral processes (deadline for submitting the articles: 1st of March 2015).

Indications and text formatting requirements:

- ✓ Submitted articles may cover theoretical studies, case studies or research that have not been published or submitted for other publications or part of the proceedings of scientific conferences. Submitted articles should be original.
- ✓ We recommend that submitted articles should be between 4,000 and 6,000 words in length (bibliography and footnotes included).
- ✓ Manuscripts must be accompanied by an abstract. The abstract must have between 100 and 150 words (Times New Roman, 12, italic). After each abstract the author must mention the keywords. We recommend that the articles submitted should be accompanied by a brief presentation of the author/authors (name, institutional or/and academic affiliation, brief research activity and published papers, e-mail address).
- ✓ The preferred working language of Electoral Expert Review is English.
- ✓ Main text of the manuscript: Times New Roman, 12, justified, 1.5 line spacing options. Page setup: A4 with 2.5 cm margins. Titles: Times New Roman, 14, bold. Subtitles: Times New Roman, 12, bold. Footnotes: Times New Roman, 10, justified.
- ✓ All figures, tables and photos must be clear and sharp. The tables should be numbered consecutively in Arabic numbers. The number and the title of each table should be written above it, using Times New Roman, 12, bold. The number and the title of each figure or photo should be written under it, using Times New Roman, 10, bold.
- ✓ Abbreviations and acronyms will be explained the first time they appear in the text.
- ✓ Quotations and references should be made using the Harvard or European system (only one of them will be used in the manuscript).
- ✓ Internet references should be quoted with the whole link and the date in which it was accessed.

For additional information you can contact us at: expert.electoral@roaep.ro

CALL FOR PAPERS

REVISTA „EXPERT ELECTORAL”

Revista „Expert electoral”, editată de Autoritatea Electorală Permanentă, primește spre publicare articole științifice ce tratează teme din domeniul electoral, precum și din domenii conexe, cum ar fi drepturile omului, științe politice, științe juridice și administrative, adică articole cu caracter interdisciplinar, care nu au fost sau nu urmează a fi valorificate prin publicare în alte reviste sau volume ale unor simpozioane științifice.

Pentru numărul următor intenționăm să abordăm problematica modalităților alternative de exercitare a dreptului de vot, precum și alte aspecte privind îmbunătățirea desfășurării proceselor electorale.

Autorii pot transmite propunerile de articole pentru nr. 1(9)/2015 al revistei „Expert electoral” la adresa de mail: expert.electoral@roaep.ro, termenul limită fiind 1 martie 2014.

Revista „Expert electoral” este o publicație trimestrială de studii, cercetări și analize cu tematică electorală. Autoritatea Electorală Permanentă a inițiat editarea acestei reviste cu scopul de a crea o platformă de dezbatere a subiectelor referitoare la reglementarea și administrarea proceselor electorale.

PORȚALUL ELECTORAL WWW.ROAEP.RO

Autoritatea Electorală Permanentă a lansat în luna martie 2013 o nouă versiune a paginii sale de web www.roaep.ro.

Noul www.roaep.ro a fost gândit ca un portale electoral modern în spațiul căruia publicul să găsească toate informațiile privind procesele electorale, atât cele desfășurate, cât și cele în curs de desfășurare sau care urmează să aibă loc.

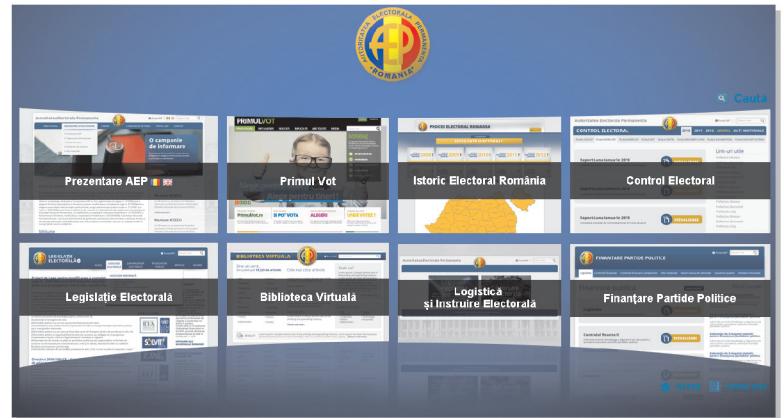
Secțiunea LEGISLAȚIE ELECTORALĂ conține actele normative în vigoare care guvernează procesele electorale, dar și proiecte pentru îmbunătățirea, perfecționarea și armonizarea cu acquis-ul comunitar a cadrului legislativ electoral românesc.

Secțiunea ISTORIC ELECTORAL cuprinde date referitoare la toate alegerile și referendumurile din România începând cu anul 1990. De asemenea, înglobează site-urile Birourilor Electorale Centrale începând cu anul 2007.

Secțiunea FINANȚARE PARTIDE POLITICE include informații privind aplicarea legii finanțării activității partidelor politice și a campaniilor electorale, date despre alocarea subvențiilor partidelor politice, dar și îndrumarea partidelor politice sau a candidaților independenți privind legalitatea finanțării.

LOGISTICA ȘI INSTRUIREA ELECTORALĂ reprezintă două coordonate importante ale AEP. Secțiunea prezintă atât elemente de logistică

electorală, cât și materiale necesare instruirii actorilor implicați în procesul electoral.

De asemenea, secțiunea CONTROL ELECTORAL conține date despre acțiunile de control privind îndeplinirea atribuțiilor legale în materie electorală de către autoritățile administrației publice.

BIBLIOTECA VIRTUALĂ a fost concepută ca o secțiune de resurse documentare electorale dedicată persoanelor cu preocupări în domeniu, specialiști din mediul academic, universitar, societatea civilă sau mass-media.

PRIMUL VOT este o secțiune dedicată tinerilor care împlinesc 18 ani și pentru care următoarele alegeri reprezintă ocazia de a-și exercita pentru prima dată drepturile electorale.

Autoritatea Electorală Permanentă
Str. Stavropoleos nr. 6, sector 3, București
www.roaep.ro